

Asutawa Kogu

3. istungjärk. **Protokoll nr. 102 (5).**

1920. a.

Asutawa Kogu koosolek 3. weebruaril
1920. a. kell 5 p. l. Toompea lossi
Walges saalis.

Kokku on tulnud 101 Asutawa Kogu liiget.

Walitsuse lauas: kohtuminister **J. Jaakson**, haridusminister **K. Treffner**, töö- ja hoolekandeminister **A. Palwadre**, põl- lutööminister **Th. Pool**, teedeminister **E. Säck** ja riigikontrolöör **K. Einbund**.

P ä e w a k o r d:

1. Kommisjonide ja seadusandliku delegatsiooni täiendawad walimised.

2. Rahwawäelaste ja nende perekondade pensioniseadus — II lugemisel.

3. Suur-, kesk- ja väiketööstuse seadus — III lugemisel.

4. Awalikkude algkoolide seaduseelnõu — hariduskommisjoni ettepanek.

Koosolekut juhatab esimees **A. Rei**, wahepeal abiesimees **J. Westholm**.

Sekretääri kohal abisekretäär **A. Jürman**.

Koosolek algab kell 5.25 min.

1. Teadaandmine muudatuste kohta Asutawa Kogu koosseisus. Juhataja **A. Rei**: Awan koosoleku. Enne kui meie päewakorra juurde läheme on mul teatada, et akl. Köstner on oma wolitused maha pannud. Järgmisele kandidaadile Joh. Epner'ile on kutse saadetud.

2. Seadusandliku delegatsiooni ja komisjonide täiendawad walimised. Esimene päewakorra-punkt on komisjonide ja seadusandliku delegatsiooni täiendawad walimised. Asutawa Kogu juhatus

nimele on tulnud teadaanne, et akl. Reisik seadusandlikust delegatsioonist lahkub. Kas on rühmal lahkunu asemele wõimalik nimetada wastawat kandidaati? Kandidaadiks on nimetatud akl. Tats. Kui teisi ettepanekuid ei tehta, siis panen hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ette pandud kandidaat walitud. Siis on Asutawa

Kogu juhatusesele rhs. Schipai teatanud, et ta omawalitsuse komisjonist lahkub. Kas on rühmal tema asemele wastaw kandidaat? Kandidaadiks on nimetatud akl. Sitska. Kui muud ettepanekut ei tehta, siis panen selle hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ette pandud kandidaat walitud.

Edasi on akl. Bock teatanud, et ta maaseaduse komisjonist wälja astub ja enese asemele akl. Stackelberg'i palub walida. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ette pandud kandidaat walitud.

Samuti on akl. Bock teatanud, et akl. Meyer rahaasjanduse komisjonist lahkub ja asemele palub walida akl. Stackelberg'i. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ette pandud kandidaat walitud.

J. Järwe (rhw.): Ma panen ette seadusandlikku komisjoni walida akl. Ainson'i asemele akl. Kübarsepp ja maaseaduse komisjoni rhs. Lõo asemele rhs. Sitska ja rhs. Priimägi asemele rhs. Birkenberg. Töökaitse komisjoni rhs. Ainson'i asemele rhs. Tats.

Juhataja **A. Rei**: Kes on akl. Järwe poolt tehtud ettepaneku poolt? (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ette pandud kandidaadid walitud.

3. Rahaasjanduse komisjoni arupärimine Wabariigi Walitsusele Wabariigi Walitsuse 1920. a. eelarwe Asutawale Kogule esitamise wiibimise kohta. Juhatusesele on tulnud rahaasjanduse komisjoni poolt arupärimine, mille sekretäär ette loeb.

Sekretäär **A. Jürman** (loeb): Rahaasjanduse komisjoni otsuse põhjal 3. weebruarist s. a. palun Asutawale Kogule järgmist ette kanda:

18. detsembril l. a. wöttis Asutaw Kogu seaduseelnõu juurde „riigi eelarwe summade tarwitamise kohta 1920. aasta esimese kolme kuu jooksul“ rahaasjanduse komisjoni soowiawalduse wastu, et Wa-

bariigi Walitsus 1920. a. eelarwe Asutawale Kogule läbiwaatamiseks sisse anaks mitte hiljem, kui 31. jaan. 1920.

Et walitsus ülewalmimetatud 1920. a. eelarwet weel Asutawale Kogule sisse andnud ei ole, paneb rahaasjanduse komisjon Asutawale Kogule ette wastu wõtta järgmine järelepärimine Wabariigi Walitsusele:

1) Miks ei ole Wabariigi Walitsus 1920. a. eelarwet senni weel sisse andnud Asutawale Kogule? ja

2) millal kawatseb Wabariigi Walitsus seda teha?

Alla kirjutanud esimehe eest K. Wirma, sekretäär H. Kikson,

Juhataja **A. Rei**: Kodukorra § 62 nõudmise järele tuleb Asutawal Kogul otustada, kas käesolew arupärimine otsekohe sisulisele arutamisele wõtta, wõi komisjoni anda. Rahaasjanduse komisjoni poolt on ettepanek arupärimine kohe wastu wõtta. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on rahaasjanduse komisjoni ettepanek wastu wõetud.

4. Arupärimine Siis on akl-te Weiler'i, Wabariigi Walitsusele trükiwadusele kit-sendamise kohta — akl-te A. Weiler'i, K. Ast'i, A. Schulbach'i ja J. Semper'i poolt.

Siis on akl-te Weiler'i, Ast'i, Schulbach'i ja Semper'i poolt Asutawa Kogu juhatusesele järgmine kiri saadetud, mille sekretäär ette kannab.

Sekretäär **A. Jürman** (loeb): Asutawa Kogu juhatusesele. Palume tänase Asutawa Kogu koosoleku päewakorda wõtta järgmine küsimine Wabariigi Walitsusele.

Juba mõnda aega saawad ajalehtede toimetused Eestis wäljamaalt ajalehti, kust meie sõja trükiasjade kontrolli poolt tükid kääridega wälja lõigatud. Kõigeenam tehtakse seda kääritööd wäljamaal ilmuwate Wene parempoolsete lehtede kallal, mis wõimaluse wõtab meie ajakirjandusel Wene monarhistide sepitsustega tutwuneda ja neile mõjuwalt wastu astuda, mida nõuawad tingimata Eesti iseseiswuse ja riigikaitse huwid, samuti ka wäline wastuinformatsioon.

Samal ajal takistab meie ajakirjanduse korralikku tööd kooskõla puudus walitsusasutuste wahel, mis ennast selles awaldab, et sõja trükiasjade kontroll informatsiooni puudusel sagedasti ajalehtedest kirjatükid maha tõmbab, mis walit-

suse esitajate poolt kokku seatud ja awaldamiseks lubatud. Eriti on see nähtus awalikuks tulnud mitmel korral Tartu rahuläbirääkimiste puhul, kus walged kohad ajalehtedes rahwa keskel meie wastaste poolt laialilaotatawat arwamist aitawad kinnitada, et Tartus mingisuguseid salalepinguid tehakse, mis Eesti huwilele risti wastu käiwad.

Ülemaltoodut arwesse wõttes, pöörawad allakirjutajad järgmise küsimisega Wabariigi Walitsuse poole:

Kas on Wabariigi Walitsusel teada,

1) et wäljamaalt tulewad ajalehed ülearuse tsenseerimise alla käiwad; mis kumama ajakirjandusel wõitlust Eesti riikluse eest tuntawalt raskendab?

2) et Wabariigi Walitsuse ametkohad üksteise tähtsamatest korraldustest õigel ajal informeeritud ei saa, mille tõttu ajakirjandusel wõimalus wõetud rahwale õigel ajal õiget informatsiooni anda, mis aitaks riigile waenuliste olluste sepitsuste wastu wõidelda?

Kui Wabariigi Walitsusel need asjaolud teatawad on, kas on ta nende kõrwaldamiseks tarwilikke samme astunud ja kawatseb ta lähemal ajal nende ebakohaste olude ärakaotamiseks sellekohase uuenduseelnõuga esineda?

Küsimust palume rutuliseks tunnistada.

Tallinn, 3. weebbruaril 1920. Asutawa Kogu liikmed: A. Weiler, K. Ast, A. Schulbach, J. Semper.

Juhataja **A. Rei**: Arupärimise arutamise korra kohta on kahel sõna wastu ja kahel sõna poolt.

A. Weiler (töer.): Teen ettepaneku arupärimine kohe arutamisele wõtta.

Juhataja **A. Rei**: Teisi ettepanekuid ei tehta, siis panen hääletamisele akl. Weiler'i ettepaneku. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanek wastu wõetud.

A. Weiler (töer.): Ajakirjandusel on Eestis tähtis ülesanne. Suur osa sellest tööst, mis on korda saatnud meie sõjawägi wäerinnal, on korda läinud selle tõttu, et ajakirjandus sõdurite sekka on läinud ja nende sõbraks saanud. Kuid teistsuguse waatega, kui rahwas ajakirjanduse peale waatab, waatawad ajakirjanduse peale nähtawasti meie ametasutused. Meil on ikka weel see wana

waade maksew, et ajakirjandus on ametnikkude jaoks, mitte ametnikud rahwa ja ajakirjanduse jaoks. Ma tean, wanasti oli niisugune aeg. Kui siis wäljamaa lehtedes ahwi näol tsaari karrikatuurid ilmusid ja trükimustaga maha tõmmati ahwi saba, siis arwati wist, et ilma sabata ahw enam tsaari kohane on, kui sabaga. Otse imelik ja õudne on praegust seisukorda meil waadata. Meil ei määrata wäljamaalt saadud lehti, sest määrimisega wõib vähemalt lugeda, mis teisel pool on kirjutatud, waid lõigatakse kääridega lehest terwed weerud wälja. Harilikult on need operatsioonid Berliini Wene lehe „Призывъ“ ja Helsingi Wene lehe „Разсвѣтъ“ juures ette wõetud. Need on monarhistide lehed ja wäljalõigatud artiklid puudutawad nähtawasti wäljamaal elawate monarhistide arwamisi meie olude kohta. Kui nüüd isegi ajakirjandusele ei taheta seda teatawaks lasta saada, mis wäljamaa monarhistid arwawad ja missugused plaanid ning kawatsused neil meie kohta on, siis pean küsima, mis moodi wõidakse siis ajakirjanduselt nõuda, et tema informeeriks lugejaid ja wõitleks Wene parempoolsete arwamiste vastu. Mida tahetakse sellega ära hoida, et terwed artiklid wälja lõigatakse? Kas seda, et nõndanimetatud kahtlased artiklid Eesti kodanikkude kätte ei pääseks? Kuid sõjakontrolli ametnikkude arw on wist suurem kui ajakirjanikkude arw Eestis, sellega on need kirjatükid ikkagi ühe osa rahwa kätte läinud. Minu arwates, — see ei ole üksi minu arwamine, waid terwe Eesti ajakirjanduse arwamine, et niisugune kääritöö ära kaduma peaks. Meie riigis peaks neile käärimestele muud ametit leitama, mis riiklikult seisukohalt palju kasulikum oleks, kui see töö.

Edasi tuleks meil peatada puuduliku informatsiooni juures, mis ajakirjanduse tööd takistab. Üksikud walitsusasutused ei tea, mis üks wõi teine neist teeb, nii et wähest arwama peab, et siin tõesti meie riigi wastaste huwides on talitatud. Ma wõin tuua paar lihtsat näidet, mis minul eriti, kui ajakirjanikul, walusad tunda on olnud. Selle walitsusasutuste wahelise kooskõla puudumise all on näiteks „Waba Maa“ rohkesti kannatanud. Jaanuari esimestel päewadel oli „Waba Maa's“ järgimööda kaks walget kohta. Teie arwate, et toimetust tabati mõne riikliku kuriteo pealt? Ei sugugi. Toimetust tahtis awaldata riigipiire, mis olid meie ja Nõukogude Wenemaa saatkonna

kokkuleppel ära määratud. Imelikul kombel ilmusid need teated ometi Tartu lehtedes ja pärast lõunat Tallinna lehtedes, ainult „Sotsiaaldemokraat“ ja „Waba Maa“ ei saanud neid teateid tuua, sest sõjakontrollil puudus informatsioon.

Weel imelikumaks muutus asi rahulepinguga. Eile oli juba üks osa „Waba Maa“st wälja antud, kuid seal lasti rahulepingu sisu lehest wälja raiuda. Leht läks rohkel arwul rahwa kätte laiali, suures pealkirjas seisab „Eesti ja Wene rahuleping“, seal all aga terwe artikkel ära määratud; nüüd peab igauks arwamisele jõudma, et artikkel riigiwaenuline oli. Igaühel on wist teada, missugused jutud rahwa keskel laiali on läinud: Tartus tehtawat salaleping, mis risti vastu käiwat meie riigi huwidele. Ja nüüd näeme oma imestuseks, et ajalehtedes tükid maha on tõmmatud, mis just sellest lepingust kõnelewad. Teie arwate, et see, mis maha tõmmati, oli toimetuse enda poolt kokku seatud. Ei, see oli meie poolametliku asutuse kokkuseatud kirjandus, toimetusele saadeti ta traaditeel Tartust. See, mis kesköö ajal Tartus sündis, ei olnud isegi 10 tundi hiljem Tallinnas meie ametasutustel weel teada. Otse imestama peab, kuidas niisugused tähtsad ajaloolised sündmused, nagu seda rahulepingu allakirjutamine oli, mida oleks wõidud selle aja sees isegi ratsahobusega Tartust ära tuua, nii aeglaselt edasi antakse, kuna meil pealegi weel otsekohene telefoniühendus olemas on, et seda informatsiooni saada. Kesköö ajal on leping alla kirjutatud ja hommiku kella 8 ajal kirjutab sõjatsensor: „et teada ei ole, kas see rahuleping „Eta“ wõi walitsuse teatena ilmub, siis ei wõi selle artikli ilmumist mitte lubada.“ Ometi peaks seda teadma kõigepealt just sõjakontroll, kelle alla lehtede järelwalwe käib. Otse imestamiswäärt nähtus, kuidas meil asju aetakse. Teades, et see „Eta“ ametlik teade on, wõttis „Waba Maa“ siiski ja awaldas rahulepingu sisu kokkuwõtte. Mina isiklikult sain selle peale paar tundi hiljem ülemjuhataja staabist teate, kus mind arestiga hoiatatakse, selle eest, et mina seda lehte sisse wõtta lasksin, mida sõjakontroll wälja oli jätnud. Nähtawasti ei olnud kas kindralstaap, wõi ülemjuhataja staap hommikul kell 10 weel informeeritud sellest, mida Tartus kell 12 öösel tehtud lepingust awaldata wõib. See on kõigetähtsam sündmus, mis meie rahwale oleks pida-

nud rutuliselt teatatama. Selle asemele saab rahwas lehe walgete kohtadega rahulepingu üle. Üle tuhande nendest lehtedest on wäerinnale läinud. Kui sõdurid oma lehed nende walgete plärakatega kätte saawad, missugune arwamine wõib neil siis asjast tekkida. Nähtawasti ei täida sõjakontroll seda otstarwet ega seda ülesannet, mis tema peale on pandud. Meie ajakirjandus on näidanud, et tema riiklikult palju rohkem mõelda oskab ja suudab, kui sõjakontroll. Walitsusel peaks kohus olema selle eest hoolitseda, et tema oma ametasutuste wahel korralik wastastikune informatsioon ja teadaandmine oleks. Praeguse süsteemi juures peab tähendama, et ajakirjandus iga sammu peal selle puudust tunda saab, mille all meie rahwa ja riiklikud huwid kannatawad. Kõike seda tähele pannes teen allakirjutajate nimel ettepaneku arupärimine rutulises korras wastu wõtta.

Juhataja A. Rei: Rhs. Weiler'i poolt on ettepanek tehtud käesolew arupärimine rutuliseks tunnistada. (Hääletakse.) Nähtawa enamusega on ettepanek wastu wõetud.

5. Rahwawäelaste ja nende perekondade pensioniseadus — II lugemisel. Segakomisjoni aruandja **N. Talts:** Asutawa Kogu otsuse põhjal 30. jaanuaril s. a. arutas segakomisjon rahwawäelaste ja nende perekondade pensioniseaduse § 2. ja 7-dat. Sinna komisjoni olid kutsutud peale töökaitse ja rahaasjanduse komisjonide esitajate ka weel sõja- ja töö- ja hoolekandeministeeriumi esitajad ja sõjawäe terwishoiu peawalitsuse esitaja. Arutamise aluseks olid komisjonil 4 ettepanekut § 2. kohta. Esimene töökaitse komisjoni poolt, et pensioni täismääraks oleks tasu, mis rahwawäelane wäeteenistuses olles sai; tasu hulka arwatakse ka rahwawäelase ülespidamine. Teine ettepanek oli, et pensioni täismääraks oleks pensionäri elukutsele wastaw palgatariifi palgamäär. Kolmas ettepanek oli töö- ja hoolekandeministeeriumi poolt, et pensioni täismääraks oleks palk, mis rahwawäelane wäeteenistuses olles sai, juurde arwatud rahwawäelase toitmine, ja neljas ettepanek oli töökaitse ja rahaasjanduse komisjonide ühine ettepanek, et pensioni täismääraks oleks riigiasutustes teeniwate päewatöölise kesk-

mine kuupalk. Et Asutawa Kogu poolt oli wastu wõetud rahwawäelaste ja nende perekondade pensioniseaduse § 1. ja selle juurde tähendus, mille järele rahwawäelaste hulka kuuluwad kõik sõjawäelased, selle peale waatamata, missugustes aastmetes wõi missuguses ametis nad sõjawäljal olid, see on nende hulka käiwad sõdurid, ohwitserid, sõjawäeametnikud, arstid ja sanitäärpersonaali liikmed, tekkis komisjonis küsimus, kas määrata kõigile nendele ühtlane pension, wõi liigitada pensionimäär. Töökaitse ja rahaasjanduse komisjonide ühine ettepanek sisaldas selle mõtte, et kõigile rahwawäelastele tuleb ühtlane pension määrata ja see pension peaks wastama riigiasutustes teeniwate päewatöölise kuupalgale kuus. Kuid segakomisjoni koosolekul ei leidnud see ettepanek mitte kellegi poolt toetust. Komisjoni enamus asus seisukohale, et pensionimäär tuleb liigitada, sellepärast et käesolew pensioniseadus on esimene selles seaduste seerias, mis pensioni alal tuleb meil tulewikus wälja anda teeniwate ametnikkude kohta ja et need põhimõtted, mis pensioniseaduses wastu wõetakse, ühtlasi pretsedentidena tulewas seadusteseerias maksma jääwad. Ebaloomulik oleks luua sarnast korda, et kõik need ametnikud ja töölised, kes on wastutusrikaste kohtade peal, sama pensioni saaksid, kui lihttöölised. Kui nad oma töowõime kaotawad, saaksid nad madalama tasu kui enne, kuna jälle terwe rida lihttöölisi oma töowõime kaotamiseks korral kõrgemat tasu saama hakkaks, kui nad tegelikus teenistuses said. Kui sarnane seisukord wastu wõetaks, siis peaks ka kõigile ametnikkudele ja töölisele ühtlane palk määratama, mis meil aga weel läbi wiidud ei ole. Iseenesest on ju selge, et wastutusrikastel kohtadel inimese wääriliseks ülewälpidamiseks intelligent tööjõul rohkem kulu läheb, kui lihttöölisel, siis tuleb loomulikult sellest järeldusi teha ja pensioni määramise juures ka seda seisukohta silmas pidada. Sellest seisukohast wälja minnes wõeti komisjonis arutamisele need ettepanekud, mis käsitasid pensioni liigitamist, mille aluseks oli üles seatud kaks põhimõtet: esimene rahaasjanduse komisjoni poolt, et pension määrataks wastawa palgatariifi palgamäär järele ja teine — töökaitse komisjoni ja töö- ja hoolekandeministeeriumi poolt — et aluseks wõetaks see palk, mida rahwawäelane wäeteenistuses sai. Lähemalt neid ettepane-

kuid läbi kaaludes jõudis komisjon otsusele, et rahaasjanduse komisjoni ettepanek küll kõige õiglasem on, aga tegelikult läbiwiimatu. Wõimatu on selgeks teha, missugune oli rahwawäelase elukutse enne sõjawäkke astumist ja sellega ühtlasi, missugune ühe wõi teise isiku sissetulek oleks tema elukutse järele wõinud olla. Et neid elukutseid wõimalik ei ole otsekohe wälja selgitada, siis oleks ka wõimatu selgesti öelda, missuguse tariifi alla teda peaks paigutama. Sellepärast leiti, et õiglasem oleks pensioni määramise aluseks wõtta see palk, mida rahwawäelane teenistuses olles sai. Siin oli kaks ettepanekut: esimene töökaitse komisjoni poolt, mis rääkis, et pensioni täismääraks on tasu, mida rahwawäelane teenistuses olles sai. Siin leiti, et niimoodi wormuleerimine oleks teatawas mõttes selgusetu ja wõib arwamine tärkata, et siia ka päewarahad, sõidu- ja korterirahad hulka saawad arwatud, nii et see mõte tuleks selgemalt wälja öelda ja wõtta „tasu“ asemele sõna „palk.“ Ühtlasi tehti siin redaktsiooniline parandus selle kohta, et „see palk, mis rahwawäelane edasi teenides oleks saanud“ asemele wõtta „see palk, mis rahwawäelane edasi teenides saaks.“ Seda sellepärast, et muidu wõiks sõdur öelda, et kui ma sõjawäes edasi oleksin teeninud, siis oleksin ma warsti ohwitseriks saanud ja sellega ühes ka kõrgemat palka. Lõppude-lõpuks wõeti § 2. segakomisjonis järgmisel kujul wastu: „Pensioni täismääraks on palk, mis rahwawäelane wäeteenistuses selles samas ametis edasi teenides saaks, juurde arwatud rahwawäelase toitmise.“ Segakomisjoni nimel panen ette see paragrahw sel kujul wastu wõtta.

Rahaasjanduse komisjoni aruandja **A. Schulbach**: Asutawa Kogu kodukorra põhjal wõiwad hääletamisele tulla ainult need ettepanekud, mis II lugemisel hääletamisel on olnud. Et rahaasjanduse komisjoni ettepanekult mitte wõimalust wõtta III lugemisel hääletamisele tulla, palun ma komisjoni ettepanek II lugemisel arutamisele wõtta. Ma ei wõi praegusel silmapilgul seda ettepanekut kaitsma hakata, leian siiski tarwiliku olewat hääletamisele tuleku õiguse temal alles hoida, sest et komisjonide ühisel koosolekul kwoorum wäike oli, ja et ühine otsus ainult 1 hääle enamusel wastu wõeti.

H. Kikson (sd.): Ma pean kõigepealt tähendama, et neid segakomisjoni koosolekuid oli 2. Esimene segakomisjoni koosolek peeti 29. jaanuaril; sellest koosolekust wõttis osa 14 liiget. Rõhuwa hääleenamusega — nimelt 8 häält oli poolt, teised wastu — tehti otsuseks § 2. järgmises redaktsioonis wastu wõtta: „Pensioni täismääraks on riigiasutustes teenijate päewatöölise keskmine kuupalk.“ Selle peale teatas järgmisel Asutawa Kogu koosolekul töö- ja hoolekandeminister, et töö- ja hoolekandekui ka sõjaministeeriumi esitajaid segakomisjoni koosolekust osa wõtma pole kutsutud, ehk küll selle paragrahwi lõpulikust kujunemisest just eriti ülalnimetatud ministeeriumid huwitatud on. Selle peale wõeti § 2. Asutawas Kogus uuesti arutamisele ja anti teist korda segakomisjoni. Teine segakomisjoni koosolek tuli kokku 2. weebruaril; sellest komisjonist wõtsid osa ühes töö- ja hoolekandeministeeriumi ja sõjaministeeriumi esitajatega 10 liiget. Sel korral wõeti otsus wastu, mis I segakomisjoni otsusest täiesti lahku läheb. See otsus tehti 5 hääle poolt ja 4 wastuolemisel. Nii siis, ühehäälelise enamusega wõeti wastu ettepanek, mida rhs. Talts kaitses ja mis järgmiselt käib: „Rahwawäelaste pensioni alammääraks oleks palk, mis rahwawäelane samas ametis edasi olles saaks, juurde arwates rahwawäelase toitmise.“ Ei saa tähendamata jätta, et ainuüksi rahaasjanduse komisjon asus õigele põhimõttele, et nende inwaliidide peale, kes oma töowõime isamaad kaitses lahinguwäljale jätnud, peab kui ühesuguste peale waatama, olgu inwaliid ohwitseri wõi sõduri auastmes. Sellepärast otsustaski rahaasjanduse komisjon, et rahwawäelased peawad ühesuuruse pensioni saama, mis neile enam-wähem inimwäärilise ülespidamise wõimaldab. Kui meie tahame pensionäärile inimwäärilist ülalpidamist wõimaldada, siis wõime seda, minu arwates teostada ainult palgamiinimumi seaduse läbi, mis meil mitu korda üksikutes rühmades kaalumisel olnud, kuid mida siiamani ei ole suudetud teostada ja ka lootust ei ole, et ta ligemas tulewikus teostataks, vähemalt praeguse rühmade koosseisu juures mitte. Wõib julgelt öelda, et Asutaw Kogu 1920. a. palgamiinimumi seadust mitte ei teosta. Sarnasel korral loomulikult peame wäiksema pahe walima. Ja see pahe oleks, et pensionäärile wõimaldataks

ligikaudselt see ülewalpidamine, millega peab praegu leppima, kui mitte suurem hulk, siis vähemalt õige suur kogu meie wabariigi kodanikke; need on meie töölised, kes teeniwad riigi ametasutustes. Sellest seisukohast wälja minnes wõttis I segakomisjon otsuse wastu, et pension olgu kõigile inwaliididele ühesarnane, nimelt riigiasutustes teeniwate päewatöölise keskmise kuupalga suurune. Kui mina täna siin sõna wõtan, siis juba esimese segakomisjoni nimel, ja jätan iga Asutawa Kogu liikme enda südametunnistuse asjaks, kuidas ta seda küsimust otsustab. Arwan siiski, kui meie tahame rahwawäelaste pensioniseadusega õiglusmõistet enam-wähem kätte saada, siis peab iga Asutawa Kogu liige hääletama § 2. poolt selles redaktsioonis, nagu ta I segakomisjoni koosolekul wastu wõeti ja mitte nii, nagu II segakomisjon teda ühehäälise enamusega wastu wõttis.

Töö- ja hoolekandeminister

A. Palwadre: Rhs. Kikson toetas oma ettepanekut wälja minnes sellest seisukohast, et õigus nõuab, et kõik rahwawäelased, kes sõjawäljal wigastada on saanud, ühtlase pensioni osaliseks saaksid. Tähendab, kui sellest pensionist Asutawas Kogus räägitakse, siis mõeldakse ainult neid sõjawäelasi, kes frondil wigastada on saanud. Kuid see seadus ei ole mitte ainult nende sõjawäelaste jaoks mõeldud, kes sellest sõjast osa on wõtnud ja sõjawäljal wigaseks jäänud; see seadus on mõeldud ka tulewiku peale, rahuaja peale ja selle seaduse alla käiwad ka kõik sõjawäeametnikud ja sanitaärpersonaali liikmed, kes sõjawäeteenistuses haigeks jääwad wõi wigastada saawad. Nii on see ühtlaselt harilik pensioniseadus, mille sarnased kõigi riigiteenijate ja töölise kohta maksma kawatsetakse panna. Sellest seisukohast wälja minnes leian mina, et kui meie tahame uut pensioniseaduse printsiipi üles seada, tahame maksma panna ühtlusprintsiipi, nimelt et kõik riigiteenijad ja -töölised saaksid ühesugust pensioni, siis wõime meie seda seadust ka sel kombel redigeerida. Kuid senni, kui ei ole otsustatud ühtlane pensioni printsiip igalpool läbi wiia, oleks üleaarne seda ka käesolewal korral teha. Praegu ei ole ka aeg nõisugust pensioniseadust läbi wiia. Palgad on mitmesugused, meie hindame inimesi nende töö järele, nende töö järele saawad nad palka ja selle järele, kui

kasulikud nad riigile ja ühiskonnale olid oma töö poolest, peame neid ka hindama nende töowõime kaotuse korral pensioni makstes. Isegi töölise kinnitusseadustes ei ole ühtlusprintsiip läbi wiidud. Kõik abiandmised, mis töökaitse-seadustes ette nähtud, antakse ikka selle palga järele, mis keegi on saanud teenides. See printsiip on praegu igalpool maksew ja ma arwan, et ta ka edaspidi, lähemas tulewikus, maksuma jääb. Ja nüüd Wabariigi Walitsuse seisukohalt wälja minna, nagu oleks see seadus ainult sõdurite kohta arwatud, ühtlustamise printsiipi õiguse nimel nõuda, ei oleks mitte küllalt õigustatud. Mina toetan seda segakomisjoni ettepanekut, mis ta oma wiimasel koosistumisel wastu wõttis, kuigi esimese segakomisjoni ettepanek sellest lahku läheb. Ma arwan, et see esimene segakomisjoni koosolek ei olnud mitte õieti korraldatud, kuna seal puudusid nende ametkondade esitajad, kes sellest seadusest huwitatud on, see on sõjaministeeriumi esitaja ja töö-hoolekandeministeeriumi esitaja. Need ministeeriumid asusid sellele seisukohale, et pensioni määramise aluseks peaks liigitamine olema, aga mitte ühtlustamine.

Juhataja **A. Rei:** Sõna on lõpu kokkuwõtteks töökaitse komisjoni esitajal.

Töökaitse komisjoni aruandja **L. Johanson:** Töökaitse komisjoni aruandjana leian wõimaliku olewat segakomisjoni poolt tehtud ettepanekuga ühineda, kõigi nende muutustega, mis on ette wõetud § 2-se juures, wälja arwatud sõna „toitmine“.

Segakomisjoni ettepanek on, et palga juurde arwatakse ka rahwawäelase toitmine, töökaitse komisjoni ettepanek läheb aga sellest lahku, et palga juurde tuleks arwata rahwawäelase „ülespidamine“. Selle kaitseks tuleks järgmist ette tuua. Wõib olla vähendatakse pärast seda sõduri rahalist palka ja wiimati ei jäägi muud järgi, kui toitmine ja üks õige wäikene summa, kuna aga inimele nõuab ka riideid ja korterit. Selle peale waadates tuleks ära arwata ka sõduri riietekulu ja korterihind ja see pensioni täismäärale juurde arwata. Töökaitse komisjoni ettepanek läheb lahku segakomisjoni ettepanekust ainult selle poolest, et segakomisjoni ettepanek on sõna „toitmine“, töökaitse komisjonis aga — „ülespidamine“.

Juhataja **A. Rei**: Et töökaitse komisjoni esitaja on ühinenud II segakomisjoni ettepanekuga, sellepärast ei tule töökaitse komisjoni redaktsioon hääletamisele, vaid tulewad need 3 ettepanekut järgmises järjekorras: 1) II segakomisjoni ettepanek, 2) rahaasjanduse komisjoni nimel tehtud ettepanek ja 3) I segakomisjoni ettepanek rhs. Kikson'i poolt. Kõige enne aga tuleb hääletamisele töökaitse komisjoni poolt tehtud parandus, sõna „toitmise“ asemel võtta „ülespidamine“. (H ä ä l e t a t a k s e.) Nähtawa enamusega on parandus tagasi lükatud. Loen ettepanekud kõik ette: 1) II segakomisjoni poolt: „Pensioni täismääraks on palk, mis rahwawäelane wäteenistuses sellesamas ametis edasi teenides saaks, juurde arwatud rahwawäelase toitmine.“ 2) Rhs. Schulbach'i poolt rahaasjanduse komisjoni nimel tehtud ettepanek: „Pensioni täismääraks teatawas maakohas on selle maakoha jaoks kindlaksmääratud pensionääri elukutsele wastaw palgatariifi palgamäär.“ 3) I segakomisjoni koosolekul wastuwõetud § 2. 29. jaanuaril: „Pensioni täismääraks on riigiasutuses teeniwate päewatöölise keskmine kuupalk.“ Panen need ettepanekud kõik hääletamisele poolt selles järjekorras, nagu ette kantud. (H ä ä l e t a t a k s e.) II segakomisjoni ettepanek sai absoluutse enamuse, nimelt 59 häält, rahaasjanduse komisjoni ettepanek 4 häält ja I segakomisjoni ettepanek 10 häält, seega on II segakomisjoni ettepanek wastuwõetud.

Aruandja **N. Talts**: § 7. kohta, mis segakomisjoni antud, oli 4 ettepanekut: 1) töökaitse komisjoni poolt; 2) on rahaasjanduse komisjoni poolt töökaitse komisjoni ettepanekule juurde lisatud järgmine märkus: „Töowõime kaotus alla 10% (teine wariant 20%) pensioni saamise peale õigust ei anna; 3) töö- ja hoolekandeministeeriumi ettepanek, mille järele pensionisaajad protsentide järele nelja järku jagatakse; 4) esinesid ettepanekuga ühiselt rahaasjanduse ja töökaitse komisjon. Segakomisjonis tuli kõige esite seisukoht võtta ühe põhimõttelise küsimuse kohta, nimelt, kas määrata kõigile rahwawäelastele, kes 100% töowõimest kaotanud, peale täie pensioni ka weel 25% lisapensioni teenija palkamiseks wõi mitte. Wälja minnes sellest seisukohast, et käesolew seadus pikema

aja peale luuakse ja arwesse wõttes ka seda, et tulewased pensioniseadused riigiteenijate kohta wist mitte iseäralikku lisatasu teenija palkamiseks ette ei näe, arwas segakomisjon tarwilikuks punkt l-se juurde tähenduse wõtta, nimelt et rahwawäelased, kes kõik oma töowõime on kaotanud ja abi tarwitawad, saawad talitaja palkamiseks 25% lisapensioni. Selle tähenduse alla käiksid just need sõjawäelased, kes sõjawäljal on olnud ja seal oma töowõime kaotanud. Peale selle leiti, et meil on § 13. ette nähtud tabelid haiguse liigitamise kohta, mis wälja töötatakse komisjoni poolt, kuhu kuuluvad töö- ja hoolekandeministeeriumi ning sõjaministeeriumi esitajad. Tähendatud asjaolu silmas pidades, arwas segakomisjon, et praegu pensioniseaduse wäljatöötamise juures ei oleks tarwilik pensionimäära töowõime kaotuse protsendi järele kindlaks määrata, kuna seda spetsialistid teewad. Segakomisjonis sai § 7. järgmise kuju: „Rahwawäelased, kes 100% töowõimest kaotanud, saawad täie pensioni. Tä h e n d u s. Rahwawäelased, kes sõjas oma töowõime täiesti on kaotanud ja kõrwalabi tarwitawad, saawad talitaja palkamiseks 25% lisapensioni. 2) Rahwawäelased, kes wähem kui 100% oma töowõimest kaotanud, saawad pensioni oma töowõime kaotusele wastawalt nende tabelite järele, mis § 13. põhjal wälja antud.“

Aruandja **A. Schulbach**: Minule jäi siiski üks küsimus selgusetaks, nimelt rahaasjanduse komisjoni ettepanek töowõime protsendi kaotuse kindlaksmääramise kohta, mis õiguse annaks pensioni saada. Komisjoni aruandja ei rääkinud sellest küsimusest mitte midagi, ja ma arwan, et ta wõiks selle kohta seletust anda.

Aruandja **N. Talts**: Mina tähendasin siin selle seisukoha peale, et protsendi määrab kindlaks sellekohane erikomisjon, kes täitsa spetsialistidest koos seisab ja kes tabelid kokku seab. Seal määratakse kindlaks alammäär, missuguse töowõime kaotuse protsendi juures pensioni saaks.

K. Ast (sd.): Minul ei ole § 7-da teksti käes, mis segakomisjoni poolt Asutawale Kogule wastuwõtmiseks ette pandud, kuid mulle näib, et selles tekstis on sõnad „talitaja palkamiseks“ ülearused. Kui meie jätame siia need sõnad, siis

oleks see nagu mingi kohustus, kuid meie teame, et tegelikult tihti kodused talitada aitawad ja ka nemad oleksid õigustatud tasu saama. Minu arwates oleks sellepärast õigem komisjoni redaktsioonis sõnad „talitaja palkamiseks“ wälja jätta.

Aruandja A. Schulbach: Nagu selgub, on segakomisjoni märkus § 7. juurde sellepärast ülearune, et § 13. järele tabelite kokkuseadmise arstide segakomisjoni hooleks on antud. Kuid arstlikul segakomisjonil ei ole õigust ära määrata, missugune protsent töowõime kaotusest tuleb pensionimääramisel arwesse wõtta ja missuguse protsendi juures mitte pensioni ei anta. Komisjon peab õieti kokku seadma ja selgeks tegema, kui suure protsendi töowõime kaotamise igasugune haigus enesega kaasa toob. Tähendab, § 13. aluseks wõttes järgneb, et igasugune töowõime kaotuse protsent, olgu ta kaotus ka üks protsent töowõimest, et ka see protsent enesega kaasa toob wastawa osa pensioni. Rahaasjanduse komisjon oli algusest peale sel seisukohal, ja samale seisukohale asus ka segakomisjon oma esimesel koosolekul, et iseenesest mitte sugugi ei ole soowitaw kõigewäiksemaid wigastusprotsente arwesse wõtta, sest et waevalt on niisuguseid sõjawäelasi, kes wäe teenistusest tagasi tulles mõne protsendi oma töowõimest kaotanud ei oleks. Kui aga iga kodanik, kes on sõjawäeteenistuses olnud, hakkaks pensioni saama, oleks see ebaloomulik, ja sellepärast leidis komisjon tarwiliku olewat alammäärata selles paragrahwis kindlaks määrata ja ka esimeses segakomisjoni wõeti see alammäär ühel häälel wastu. Seda silmas pidades teen ma ettepaneku, selle paragrahwil lõpp sel kujul wastu wõtta, nagu ta segakomisjoni esimesel koosolekul wastu wõeti, nimelt: „Märkus. Töowõime kaotus alla 10% pensionisaamise peale õigust ei anna.“

Aruandja N. Talts: Komisjonis ei olnud keegi sellel arwamisel, et kui rahwawäelane on kaotanud töowõimest wäikse protsendi, siis ta ka pensioni peab saama. Neil olid käes weneaegsed tabelid, ja kui ma ei eksi, oli nendes tabelites ära tähendatud, et 20% alates hakatakse pensioni andma. Nende wanade tabelite järele seati see paragrahw kokku; kui aga nüüd tõesti tahetakse siin nii selgelt wälja rehkendada, siis minul isiklikult selle wastu ei ole.

Juhataja A. Rei: Sõna on lõpu kokkuwõtteks aruandjal.

Aruandja L. Johanson: Mina, kui töökaitse komisjoni aruandja, ühinen segakomisjoni ettepanekuga.

Juhataja A. Rei: Härra Schulbach, kas Teie täiendus oli endise wõi uue redaktsiooni kohta. (**Aruandja A. Schulbach:** Uue redaktsiooni kohta.) On tulnud uus redaktsioon § 7. kohta. Selle redaktsiooni kohta on teinud parandusi rhs. Ast, millega komisjoni aruandja ühines ja teine parandus on tulnud härra Schulbach'i poolt, mis ka hääletamisele tuleb. Panen siis hääletamisele härra Schulbach'i poolt rahaasjanduse komisjoni nimel tehtud tähenduse § 7. juurde: „Tähendus. Töowõime kaotus alla 10% pensionisaamise peale õigust ei anna.“ (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on parandus wastu wõetud. Panen § 7. parandatud kujul hääletamisele. Kas soowitakse, et selle paragrahwil ette loen? (Hüüded: Palume.)

„1) Rahwawäelased, kes 100% töowõimest kaotanud, saawad täie pensioni.

Tähendus. Rahwawäelased, kes sõjas oma töowõime täiesti on kaotanud ja kõrwalabi tarwitawad, saawad 25% lisapensionit.

2) Rahwawäelased, kes vähem kui 100% oma töowõimest kaotanud, saawad pensioni oma töowõime kaotusele wastawalt nende tabelite järele, mis § 13. põhjal wälja antud.

(Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on § 7 wastu wõetud.

6. Suur-, kesk- ja wäiketööstuse seadus — III lugemisel. Wabriku- ja käsitööstusessepuutuwate seaduste komisjoni aruandja **W. Tomberg** kannab ette ja eraldi hääletamisel wõetakse wastu nähtawa enamusega seaduseelnõu pealkiri ja §§ 1—8.

Suur-, kesk- ja wäiketööstuse seadus. Selle seaduse maksmapanekuga kaotatakse ära wabriku- ja käsitööstuse seaduse §§ 1—27 (Seaduste kogu XI köide, 2. jaanuari 1913. a. wäljaanne).

I. Üldised määrused. § 1. Suurtööstuse all on mõeldud niisugune tööstusettewõte, milles:

a) tegewate tööliste ja ametnikkude arw üle 50 ulatab;

b) tegewate tööliste ja ametnikkude arw üle 30 ulatab, kui tähendatud ettevõttes aurukatlad ja masinad tarwitusel on, mille käimapanemiseks looduse (wesi, gaas, elekter jne.) ehk looma jõudu tarwitatakse.

§ 2. Kesktööstuse all on mõeldud niisugune tööstusettevõtte, milles:

a) tegewate tööliste ja ametnikkude arw 50 ehk vähem on, kuid mitte vähem kui 6, omanik kaasa arwamata;

b) tegewate tööliste ja ametnikkude arw 30 ehk vähem on, kuid mitte vähem kui 4, omanik kaasa arwamata, kui tähendatud ettevõttes aurukatlad ja § 1. p. b tähendatud masinad tarwitusel on.

§ 3. Väiketööstuse all on mõeldud niisugune ettevõtte, nagu ära tähendatud § 2. p. a, kus tööliste arw mitte üle 5, ja p. b, kus tööliste arw mitte üle 3 ei ulata, omanik kaasa arwamata.

§ 4. Tööstusettevõtetele puutuwad asjad, maha arwatud ettevõtted, mis teiste ministriumide alla kuuluvad, aluwad kaubandus- ja tööstusministeeriumi tööstuse osakonnale, niipalju aga, kui sellekohastes seadustes ette nähtud, töö- ja hoolekandeministeeriumile.

T ä h e n d u s. Käsitöökodade tööaja pikkuse, tööalguse ja igapäewase töölopu ning neis töötawate alaealiste kaitse kohta määruste andmine allub kohalikkudele maakonna ja linna omawalitsustele.

§ 5. Tööstusettevõtted käiwad tööstuse maksu alla otsekoheste maksude seaduse põhjal (1903. a. wäljaanne ja järgmised).

II. Tööstusettevõtete asutamine.

§ 6. Tööstusettevõtete ehitus ja sisseseade peab wastama ehitusseaduste, tööliste elu ja hädaohuta oleku kaitseks antud määruste ja omawalitsuse terwishoiu määruste nõuetele.

Tööstusasutuste tegewuse juhtimine peab sündima sellekohaste seaduste ja üleüldise heakorra nõuete järele.

Tööstusettevõtted, mis on ümbrusele kahjulikud ehk hädaohutlikud, peawad korraldama wastawad kaitseabinõud.

M ä r k u s. Tööliste elu ja hädaohuta seisukorra kaitseks määruste andmine allub töö- ja hoolekandeministeeriumile.

A. Suurtööstusettevõtete asutamine.

§ 7. Suurtööstuse sisseseadmise luba saamiseks tuleb linna ehk maakonna omawalitsuse kaudu palwekiri kaubandus- ja tööstusministeeriumi tööstuse osakonda sisse anda.

§ 8. Eelmises (7) paragrahwis tähendatud palwekirjale tulewad juurde lisada järgmised dokumendid:

a) tööstusettevõtte üleüldine seisukoha plaan;

b) tööstusettevõtte ehituse plaan ja

d) ettevõtte kirjeldus.

M ä r k u s 1. Plaanid peawad ehituse suhtes omawalitsuse poolt kinnitatud olema. Nendes peab olema ära näidatud: jõumasinate, aurukatelde, hüdrantide ja tulekahju vastu wõitlemisabinõude, kanalisatsiooni, weewärgi, elektrijõu ja walgustuse pealiinide ja õhupuhastuse seisukohad ning üleüldse kõik tähtsad wabriku sisseseade osad.

M ä r k u s 2. Tööstusettevõtte kirjelduses peawad järgmised andmed olema:

a) Milles seisab tegewus (wabriku töösaaduste üleslugemine).

b) Missugustes hoonetes ja kuidas on töökojad ära mahutatud (ära näidata kiwi-, puu- ja segaehitused; maja kordade arw; kirjeldada üleüldistes joontes ehituste seisukohti).

d) Kui palju töölisi tahetakse ettevõttes tööle panna.

e) Kas on jõumasinaid, missugusest liigist, kui suure jõulised; on nad üles seatud eraldi ruumides ehk töökodades.

f) Missugused peaaparaadid ja mehhanismid on peale jõumasinate weel olemas (teatada, kui palju, mis liigist).

g) Kas on ettevõtte juures tööliste eluruumid ja kui suure arwu jaoks.

h) Missugused tulekahjuwastased abinõud on ettevõttes olemas (üles lugeda wäljawiiwate treppide arw ja suurus, missugusest materjaalist nad tehtud ja kas wälisüksed wäljaspoole lahti lähewad).

M ä r k u s 3. § 8. tähendatud lisad tulewad 2 eksemplaaris juurde panna. Palwekiri, kirjeldused ja plaanid käiwad tempelmaksu alla sellekohaste seaduste järgi.

A r u a n d j a **W. Tomberg** (loeb):

§ 9. Linna ehk maakonna omawalitsustele tulewad palwekirjad sisse anda kohalikkule tööstuse komisjonile, mis järgmistest isikutest koos seisab:

- 1) omawalitsuse inseneer ehk arhitekt,
- 2) omawalitsuse arst,
- 3) tuletõrjujate ülem,
- 4) töökaitse kommissar,
- 5) ametühisuste esitaja,
- 6) ettevõtjate liidu esitaja,
- 7) politseiülem ja
- 8) linna- ehk maakonnawalitsuse liige.

Märkus. Komisjoni esimehe kohuseid täidab linna- ehk maakonnawalitsuse liige.

J. Reinthal (rhw.): Läänud korral kustutati maha sõna „omawalitsuse“, mille asemele võeti „kohalikule“; mina teeksin ettepaneku, jätta „omawalitsuse“, sest muidu tuleks see asi komisjoni, kellel peab oma kantselei olema jne., kuna omawalitsuse käes olles asjaga palju kergemini hakkama saab. (Aruandja W. Tomberg: Ühinen selle ettepanekuga.)

A. Tulp (sd.): Mina teeksin siiski ettepaneku „kohalikule“ alles jätta, ja seda motiiveerin sellega, et omawalitsuse komisjon oma kokkuseade poolst mitte niisugune ei ole, vaid see on asjatundjate, asjastuhvitatud isikute koosolek, kus isiklikku koosseisu omawalitsus ära ei määra, ja sellepärast oleks kohasem „kohalikule“ jätta.

Juhataja **A. Rei**: Rhs. Tulp'i poolt on ettepanek tehtud sõna „omawalitsuse“ asemel „kohalikule“ panna. Kes on selle ettepaneku poolt, palun käed üles tõsta. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on akl. Tulp'i ettepanek tagasi lükatud. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on § 9 ühes rhs. Reinthal'i parandusega, millega aruandja ühines, vastu võetud.

Aruandja **W. Tomberg** kannab ette ja eraldi hääletamisel võetakse vastu nähtawa enamusega §§ 10—23.

§ 10. Komisjonil on õigus oma nõupidamistele kutsuda ettevõtte omanikku ehk tema volinikku, niisama teisi selles asjas huvitatud isikuid ja asjatundjaid; naabrite ülekuulamist toime panna, kui ka iseäranis tähtsatel juhtumistel ettevõtte piirkonna uurimist ette võtta.

§ 11. Uurimisest, kuhu ka ettevõtte omanik ehk tema volinik kutsutakse,

seatakse täielik protokoll kokku, millele kõik osavõtjad alla kirjutavad.

Märkus. Ettevõtja ehk tema voliniku mitteilumumine ei takista uurimist.

§ 12. Uurimise protokoll ja palwekirja kohta käivad komisjoni otsused antakse oma arvamise awaldamiseks linna- või maakonnawalitsusele, kes kõik materjaalid ühe kuu jooksul palwekirja sisseandmise päewast arwates saadab selle tööstus- ja kaubandusministeeriumi tööstuse osakonda. Kui aga piirkonna uurimist ette võeti, siis võib tähendatud aega pikendada kunni kahe kuuni.

§ 13. Kaubandus- ja tööstusministeeriumi tööstuse osakonnal on õigus oma ametnikkude läbi piirkonna täiendawat uurimist ette võtta, kui see küsimuse otsustamiseks tarvilik on.

§ 14. Tööstusettevõtte asutamise loa palve tagasilükkamisest ja selle põhjustest peab ministeerium mitte hiljem kui kuu aja jooksul, materjaali ministeeriumi jõudmise päewast arwates, wastawa omawalitsuse kaudu ettevõtte omanikule ehk selle volinikule teatama.

§ 15. §§ 6—14. awaldatud nõudmistele peale vaatamata peab ehitatava tööstusettevõtte omanik seaduses äratähendatud korras (§ 7) luba nõutama aurukatelde ja teiste tegewuse juures hädaohtrikkude aparaatide ja mehansimide sisseadmiseks ja käimapanemiseks.

§ 16. Enne, kui tööd uues ettevõttes alustatakse, pöörab ettevõtte omanik või tema volinik kaubandus- ja tööstusministeeriumi tööstuse osakonna poole palwega töö algamise luba saamiseks.

§ 17. Kaubandus- ja tööstusministeerium võib sellekohasele omawalitsusele õiguse jätta iseseiswalt uue ettevõtte töö algamiseks luba anda, kaubandus- ja tööstusministeeriumile sellest teatades. Tähendatud õiguse omandab omawalitsus ainuüksi kaubandus- ja tööstusministeeriumi loal.

§ 18. Tööstusettevõtte töö alustamise loa annab kaubandus-tööstusministeeriumi tööstuse osakond, välja arvatud § 17. tähendatud juhtumised. Tarbekorral võib luba välja anda alles pärast wabriku läbiwaatamist (§§ 9, 10, 11) komisjoni poolt, kuhu kaubandus-tööstusministeerium oma esitaja saadab.

Märkus. Kui kahe nädala jooksul pärast palwe sisseandmist läbiwaatamist ette ei võeta, võib omanik tööd alustada.

§ 19. Ärakirjad ettevõtte ehitamise kui ka töö alustamise lubadest saadab kaubandus-tööstusministeeriumi tööstuse osakond töö-hoolekandeministeeriumile.

§ 20. Kui ettevõtte omanik soovib ettevõtte sisseseadet, kui ka seaduste väljatöötamise määrade ja töötamise viisi muuta, mis tuntawalt tingimistele, mille põhjal ettevõtte awamine lubatud oli, vastu käiks, siis tuleb niisuguseks muutmiseks iseäralik luba nõutada, seaduses (§ 7) tähendatud korras.

§ 21. Loa mittesaamise korral on ettevõtte omanikul ehk tema wolinikul õigus kaubandus-tööstusministrile kaebada, kes kohustatud on asja tööstusnõukogule läbiarutamiseks ette panema.

B. Kesktööstuse ettevõtete asutamisest.

§ 22. Kesktööstuse ettevõtete asutamisel tuleb §§ 7—21. tähele panna §§ 23. ja 24. äratähendatud muudatustega.

§ 23. Kesktööstuse ettevõtete loa nõutamise palwekirjadele ei ole § 8. tähendatud üleüldiste (situatsiooni) kui ka ettevõtte hoonete plaani juurdelisamine sunduslik, ja neis ettevõtetes, kus auru- katlaid ega looduse jõul käimapanda- waid masinaid ei tarwitata, kui ettevõtte asukoht ja ruumide suurus sisseantud palwes küllalt selgelt on kirjeldatud.

Aruandja **W. Tomberg**: Komisjoni nimel teen ettepaneku, paragrahw 24., mis II lugemisel välja jäeti, vastu wõtta. (Loeb.):

„§ 24. Linna ja maakonna omawalit- sused kui ka kaubandus- ja tööstusminis- teerium on kohustatud nõutamise palweid tähendatud ettevõtete asutamiseks ja töö alustamiseks läbi vaatama ja neile wõi- malikult kiirendatud korras jaatawa wõi eitawa wastuse andma, ettevõtte oma- nikke mitte üleauruste nõudmistega koor- mama ja üleüldse nende algatusele abiks olema.“

A. Tulp (sd.): Minule paistab imelik olewat, et läinud korral, kui teatud para- grahw arutamisel oli, siis ühines komis- joni aruandja ettepanekuga, see para- grahw välja jätta, nüüd teeb tema aga komisjoni nimel ettepaneku see para- grahw sisse wõtta. Sellega wõetakse Asutawalt Kogult wõimalus paragrahwi, mis oma redaktsiooni poolest sugugi mitte seaduse paragrahwina ei esine, seaduse kohaselt redigeerida. Minu arwates ei peaks komisjoni aruandjal õigust olema seda paragrahwi siia sisse tuua, ehk kui

teda sisse wõtta, siis wõiks paranduse sisse tuua, kuid nüüd III lugemisel ei ole seda wõimalust.

A. Sternfeldt (rhw.): II lugemisel § 23. juures tähendasin mina õige pikalt selle kohta, missugusesse seisukorda wäike- ja kesktööstuse asutused jääksid, kui neilt nõutakse niisuguseid maja- ja ehitusplaane wõi teisi korraldusi, mida nõutakse suurtööstuselt. Sellega ühes käib ka § 24. Läinud korral § 24. välja- jätmise juures tähendati ilma arusaami- sele jõudmata, et see paragrahw tarwilik ei ole. Komisjon ei ole põhjalikke pa- randusi niisugusel kujul teinud, mis oleks wõinud kaubandus-tööstusministeeriumi poolt ettepanud paragrahwi välja jätta. See paragrahw näitab, et meie kauban- dus-tööstusministeerium on tahtnud selle seadusega esineda ja näidata, et tema tööstuse alal tahab midagi ära teha. Mingisugust heatahtlikkust riigi poolt senni pole olnud. See § 24. on ainukene, mis kohustab kaubandus-tööstusminis- teeriumi ettevõtete algatusele abiks olema ja meie tööstust sellega edendama. Kui praegusest raskest rahwamajanduslikust seisukorrast pääseda tahetakse, peaks riik tööstust korraldama. Wastasel kor- ral pannakse paragrahwi väljajätmisega meie kesktööstuse asutustele niisamasu- gune piir ette, nagu suurtööstusele ette tõmmatud on. Meie näeme, et siin on tähendatud § 12., kus wõib ametnik töö- kodade kohta tehtud protokollide läbi- vaatamist ühe kuu pealt kunni kahe kuuni pikendada, siis kui piirkonna uurimine ette wõetakse.

Niikaua tuleb kesktööstuse ettevõtjal luba oodata, ja teada on, et kesktööstuse ettevõtjad mitte aastate wiisi ühes kor- teris ei ole, waid kuude wiisi. Kui ne- mad sealjuures ühest korterist teise kor- terisse minemise juures 2 kuud peawad ministeeriumi luba ootama, siis pole see tegeliku eluga mingisuguses ühenduses.

Meie teame, et kesktööstuse asutused on põhipanewa tähtsusega meie suur- tööstusele. Kesktööstuse asutused on aja jooksul suurtööstuse asutusteks tõusnud. Siin wõib terve rea näiteid tuua, kus meie kesktööstuse asutustest on suur- tööstuse asutused tekkinud. Iseäranis tähtis on see praegu, kus meie rahwama- jandus niisuguse kriisi üle elab, kuid meie tahame sellele tööstuse algatusele piiri panna, kellest suurtööstuse asutused tõusewad. Meie näeme, et selle para-

grahwiga soovitakse seisukoht vastu võtta, kesktööstusele luba anda ja nõuda, et komisjon peaks palwekirjad kiiresti läbi vaatama ja otsekoheselt nende peale teatawa vastuse andma. See ei ole mitte moraal, vaid see on nende kohus, kes praegu meie tööstuse arenemise peale käega löövad. Meie näeme riigi majanduspoliitikas väga hästi, missugust seisukorda tööstuse vastu katsutakse ära tarvitada. Tuuakse sisse tarbeaineid väljaspoolt riigi piire, kuid oma tööstusasutused seisavad ja nad pole miskil kujul riiklikku tähtsust oma peale suutnud tõmmata. Kui see paragrahw välja jätta, siis jäävad meie tööstusasutused veel kauaks ajaks seisma ja neil ei ole võimalust hakata iseennast arendama. Kui nüüd arwatakse, et see paragrahw oleks moraaliopetus, siis ta peaks ka moraal olema, sest riik peaks tööstuse vastu heatahtlik olema. Sellepärast peab see paragrahw niisugusel kujul sisse jääma selles mõttes, et meie ei saa teda mitte III lugemisel nii redigeerida, nagu ta oleks võinud olla komisjoni ettepanekul. Härra Tulp tähendas, et komisjoni aruandja on enne ühinenud ja pärast teist korda uue seisukoha võtnud ja mitte ei ühine. Komisjonis arutati see paragrahw läbi ja jõuti otsusele, et võimatu on kesktööstuse asutusi niisugusele seisukohale jätta, et neid võrrelda suur-tööstusega võiks, sellepärast teen mina komisjoni nimel ettepaneku, et see paragrahw sisse võetaks. Tema ei too mitte kahju, vaid ainult kasu. Tema võtab meie ametnikkudel võimaluse ära seda meelehead saada, mis nad siis saaksid, kui nemad enne kahte kuud meie tööstusettevõtete load välja annavad. Kui see paragrahw niisugusel kujul kesktööstuse asutamise üle sisse jääb, võiks palju kuritarwitusi ära hoida, sellepärast panen mina Asutawale Kogule südame peale, et see paragrahw niisugusel kujul sisse võetaks, sest tema ei või mingisugust kahju teha.

A. Tulp (sd.): Mina kõigis asjus rhs. Sternfeldt'ile vastama ei hakka, tema ülesastumine kaitses plaanide mitte sisseandmist, milles ka palju arusaamatusi oli. Praegu ei ole mingisugustest plaanidest jutt ja teiseks on arusaamatu, kuidas härra Sternfeldt, kui tal mingisuguseid plaane ei ole, võib linna piirides maja või hoone üles ehitada; ja on ka seletamata jätnud, et kui ehitamiseks

plaan oli, miks seda plaani ei saa ette panna. Meil on aga siin tegemist § 24. Härra Sternfeldt leidis, et see paragrahw, mida ta kaitses, kaitsta väiketööstust, kaitsta ettevõtjat ametniku omawoli vastu, et seal meelehead ei võetaks jne. Siin § 24. ei ole ühegi sõnaga sellest midagi öeldud. § 24. leiame ainult, et kesktöösturi palwet võimalikult kiires korras ollakse kohustatud läbi vaatama, siis teises kohas jällegi, et mitte liigsete nõudmistega ei koormataks, ja peaks algatusele abiks olema. Siin on kaks niisugust asja, mis harilikult ikkagi seaduses ei ole, sest ei ühtegi seadust ei leia meie, kus oleks selle asemel, et kindel tähtaeg anda, et tähendatud aja jooksul palwed peavad olema läbi waadatud ja vastus antud, selle asemel seisab aga kiirendatud korras. Siin ei ole üldse termini, mis oleks õigustatud seaduse paragrahwi jääma, vaid tema koht võib olla ajalehes. Termini tegemise üle ettepanekut teha ei saa, niisamuti on lugu ka „ülearuste nõudmistega, koormamistega“. Missugune nõudmine siis väiketööstuse või kesktööstuse kohta ülearuseks nõudmiseks saab? Waadake, see paragrahw ise midagi ära ei määra, ega ei kaitse. Meie oleme püüdnud tähendatud seadusest kõik selgusetu laused ja liigsed kohad, mis tekitavad arusaamatust ja kahtepidi arwamist, maha kustutada. Meie seadus peab olema väheste sõnadega võimalikult selge ning palju äraütlev. Kui teie soovite, et ettevõtete asutamise palwekirjad peavad kiires korras läbi waadatud olema, miks teie siis wastawat ettepanekut asja kohta ei tee. Nimetage üks tähtaeg, ja iga ametnik, kes seaduse käsitamise juures tegew on, teab missuguse terminiga tema seotud on. Teistes paragrahwides on termin sees, ja et ametnik võib seda termini pikendada, see on seaduses lubamata. Termini pikendamine oleks päriselt juba seaduse rikkumine. Mina arwan, et „kiirendatud korra“ asemel peaks olema ära tähendatud mingisugune termin. Siis see paragrahw annaks wäike- ja kesktööstuse asutuste loasaamise tähtajale kindla kuju ja sellepärast teen mina ettepaneku, et see paragrahw välja jäetaks.

H. Kuusner (rhw.): Mina leian, et see paragrahw täiesti ülearune on. Siin räägitakse, et igapähe palwe peale kõik peaks antud saama, nimelt et ei koormataks liigsete nõudmistega, algatustel peaks

abiks olema jne. Ma arwan, et tööstus-ettewõtetes ja ülepea kõikides ametasutustes peab kindel kodukord maksew olema. Ma ei leia, et seadustehnikas lubatud oleksid igasugused „wagad soowid“. Ka ei pruugiks mitte Wene seadus ses asjas eeskujuks olla. See ei annaks mitte mahti tööstuse edendamiseks ja sarnaste „wagade soowidega“ tööstust ei toetata. Mina olen täiesti selle poolt, et see paragrahw wälja jäetaks.

Juhataja A. Rei: Lõpukokkuwõteks on sõna aruandjal.

Aruandja W. Tomberg: Ma pean tähendama rhs. Tulp'ile, et läinud korral II lugemisel ettepanekuga see paragrahw wälja jätta, mina ei ühinenud. Mina olen komisjoni aruandja ja komisjon kohustas mind ülesandega, et mina esineksin täna selle paragrahwi wastuwõtmisega. Mis puutub sellesse põhjendusse, mis pärast komisjon selle paragrahwi tarwilikuks arwab sisse jätta, mina seda põhjendama ei hakka, sest leian, et rhs. Sternfeldt selle siin küllalt selgelt ette tõi. Mina panen weel kord ette, see paragrahw wastu wõtta sel kujul, kuidas ta komisjonis wastu wõeti.

Juhataja A. Rei: § 24. kohta on kaks ettepanekut tehtud. Kes on rhs. Tulp'i ettepaneku poolt, § 24. wälja jätta? (Hääletatakse.) Palun sekretäri hääled ära lugeda. Enamusega otsustati § 24. wälja jätta.

Aruandja W. Tomberg kannab ette ja eraldi hääletamisel wõetakse wastu nähtawa enamusega §§ 25—32.

C. Wäiketööstuse ettewõtete asutamiseks.

§ 25. Wäiketööstuse ettewõtete asutamiseks ei ole mingisugust luba tarwis, neid tuleb ainult linna ehk maakonna omawalitsuses registreerida.

Märkus I: Käsitööstuse asutused, kui neis mitte üle 20 töölise ei tööta, käiwad awamise korras wäiketööstuse alla.

Märkus II: Ehitustööstus käib awamise korras, tööliste arwu peale waatamata, kui temas jõumasinaid ei tarwitata, wäiketööstuse alla.

III. Aurukatelde ja teiste tegewuses hädaohtlikkude aparaatide ja mehansimide järelwalwe.

§ 26. Kunni uute sellekohaste seaduste wäljaandmiseni jääb wabrikuhoonete ehituse juures ehitusseadus (§§ 166 kunni 172, 1900. a. wäljaanne ja § 165, 1912. a. w. jätk.) maksma.

§ 27. Määrused, mis aurukatelde ning teiste tegewuses hädaohtlikkude aparaatide ja mehansimide sisseseadmist, korraspidamist ja järelwalwust käsitawad, antakse kaubandus- ja tööstusministeeriumi poolt wälja. Kaubandus- ja tööstusministeeriumi järelwalwe alla ei kuulu teedeministeeriumi riigi- ja era- ning juurdeweoraudteede kui ka lahingulawade katlad, aparaadid ja mehansimid. Nende wiimaste kohta, antakse wastawate ministeeriumide poolt erimäärused wälja.

§ 28. Aurukatelde ja teiste tegewuses hädaohtlikkude aparaatide ja mehansimide omanikud (kaasa arwatud riigiasutused, ühiskondlikud asutused, seltsid ja ühisused), juhatajad kui ka nende eest hoolitsewad isikud on kohustatud katelde ja teiste tegewuses hädaohtlikkude aparaatide ja mehansimide seaduslikus korras läbiwaatamiseks selleks määratud isikutele juurdepääsemist lubama ja neile igapidi abiks olema.

§ 29. Üleüldine järelwalwe § 27. tähendatud määruste täitmise üle on wastawasse ministeeriumi koondatud, kuna aurukatelde ja teiste tegewuses hädaohtlikkude aparaatide ja mehansimide otsekohene järelwalwe ja läbiwaatus tähendatud ministeeriumi tehnikeride kohuseks jääb, wälja arwatud § 30. ja selle märkuses ettenähtud juhtumised.

§ 30. Kaubandus- ja tööstusministeeriumi hooleks jäetakse aurukatelde ja teiste tegewuses hädaohtlikkude aparaatide ja mehansimide järelwalwe seltsi asutamine, mille liikmeteks tingimata niisuguste aparaatide ja mehansimide omanikud, rentnikud ehk nende wolinikud peawad olema, kaasa arwatud ka erawõi ühiskondlikud organisatsioonid ja riigiasutused, wälja arwatud ainult teedeministeeriumi ja eraraudteed, juurdeweoteed, sõjaministeeriumi lahingulawastik ja laewaomanikud, kui wiimaste laewadel aurukatlaid ei ole. Tähendatud seltsile antakse õigus niisuguste aparaatide ja mehansimide ülesseadmist lubada, kusjuures walitsuse tehnikerid kõigist

seesugustest kohustustest wõidakse wabastada.

Märkus: Teedeministeeriumil on õigus tema alla kuuluwatele eraraudteedele ja juurdeweoteedele selles paragrahwis nimetatud seltsi liikmeks astumise luba anda, sellega teedeministeeriumi tehnikerisid tähendatud teede aurukatelde ja teiste aparaatide ja mehhanismide järelwalwest wabastades.

§ 31. § 30. nimetatud seltsi õigustamine lubaandmiseks tegewuses hädaohtlikkude aparaatide ja mehhanismide ülesseadmiseks kui ka nende järelwalweks ei kõrwalda walitsuse tehnikeride õigust tähendatud aparaatide ja mehhanismide järelkatsumist ette wõtta ja hädaohtlikke otsekohe seisma panna.

§ 32. Kaubandus- ja tööstusminister wõib: 1) ülemalnimetatud järelwalwe-seltsile õigust anda seltsi liikmeid maksude hiljaksjäämise kui ka määruse mittetäitmise puhul trahwida, kusjuures hiljaksjäänud maksud, wiiwitusprotsendid ja trahwid riigi wastuwaidlemata maksude seaduse põhjal sisse nõutakse (S. k. 16. köide, 2. jaan. 1910.) ja 2) seltsi inseneeridele õiguse anda aparaadi ehk mehhanismi tarwitamist ära keelata ja tarbekorral politsei läbi kinnipitseeerimist ette wõtta, kui seaduse mittetäitmisele plahwatus ehk õnnetujuhtumine järgnes.

Märkus: Sissenõutud trahwid lähewad tööstus- ja kaubandusministeeriumi kaudu riigi kasuks.

Aruandja W. Tomberg (loeb): § 33. Juhtumistel, kui aurukatelde ja teiste tegewuses hädaohtlikkude aparaatide ja mehhanismide järelwalweselts mitte rahuloldawalt oma ülesannet ei täida, on kaubandus- ja tööstusministril õigus: a) seltsi juhatusse alalist kontrolööri määrata; b) terwet juhatuse koosseisu muuta ja uusi walimisi määrata, kui ka tarbekorral seltsi tegewust lõpetada, aparaatide ja mehhanismide otsekohest järelwalwet walitsuse tehnikeridele usaldades.

K. Wirma (sd.): Selle paragrahwi punkt b on öeldud, et kaubandus-tööstusministril on õigus terwet juhatuse koosseisu muuta. Mina tahaksin teada, kuidas seda teha tahetakse. Korostowets omal ajal wõttis wanad juhatuse liikmed kinni ja mõjus teatawal wiisil, et uus juhatus waliti. Nüüd aga tahaksin teada, kuidas siin seda sisemist uuendust mõeldakse ette wõtta. Ma saan wäga hästi aru, et see

seadus III lugemisel on ja kui parandust teha, peaks täiendawa seaduse maksma panema, kuid seda wõiks minu arwates kergemini parandada, kui meie selle redaktsiooniliseks weaks tõlgitseksime. Kui siin öeldud oleks: „terwe juhatuse koosseisu muutmiseks uusi walimisi määrata“, siis saaksin sellest weel aru. Kuid sarnasel kujul, nagu ta siin wälja öeldud, ei ole ta minule küll arusaadaw. Sellepärast teen ettepaneku seda redaktsiooni nii lugeda: mitte terwet, waid „terwe“. Arwan, et siin õieti nõnda mõeldud ongi ja seda teisiti lugeda ei saa. Redaktsioon oleks siis järgmine: „terwe juhatuse koosseisu muutmiseks uusi walimisi määrata“.

A. Tulp (sd.): Ma tahtsin seda seisukorda selgitada, sest minu arwates on härra Wirma siin eksitusse sattunud. Nimetatud aparaadid on ikkagi wäga hädaohtlikud. Sellepärast on ette nähtud selles seaduses, et kaubandus-tööstusminister wõib tarbekorral sinna kontrolööri määrata, wõib ka juhatuse liikmeid määrata. Tuleb wälja, et kaubandus-tööstusministril õigus on juhatuse koosseisu muuta, ja mina toetan seda, soowides, et see wastu wõetakse.

Juhataja A. Rei: Lõpusõna on aruandjal.

Aruandja W. Tomberg: Kui see küsimus arutamisel oli, kaitses rahwaesitaja Tulp seisukohta, et walitsusel õigus oleks nõukogu koosseisu üksikuid liikmeid ja ka juhatuse liikmeid määrata, neid lahti lasta wõi ka päris uus juhatuse määrata. Nii on ta sisse wõetudki ja ei ole see mingisugune redaktsiooni wiga, nagu härra Wirma tähendas. Palun paragrahw sel kujul wastu wõtta.

Juhataja A. Rei: (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on § 33. muutmatult wastu wõetud.

Aruandja W. Tomberg (loeb): IV. Tööstusettewõtete kohustustest.

§ 34. Tööstusettewõtete pidajad on kohustatud iga aasta mitte hiljem kui 1. märtsiks wäljatöötatud korras teateid saatma kaubandus- ja tööstusministeeriumi tööstuse osakonda.

Juhataja A. Rei: (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on § 34. wastu wõetud.

Aruandja **W. Tomberg** (loeb): § 35. Eelmises (34) paragrahwis nimetatud teadetes peab ära tähendatud olema:

a) tööliste arw, saaduste walmistamine, äratarwitatud materjaalide ja kütetetagawarade hulk;

b) töowiljakuse suurenemine ehk wähenemine;

c) ettewõtte seismajääk ehk likwideerimine ühes põhjuste nimetamisega;

d) ettewõtte wõörandamine wõi teised muutused, mis ettewõtte omandamises ette tulnud, kas päranduse, jaotamise ehk kohtuotsuse tagajärjel.

A. Tulp (sd.): Teen ettepaneku punkt b-s sõnade „töö“ ja „wiljakuse“ wahele panna sõna „ja“.

Juhataja **A. Rei**: Rhs. Tulp on päranduse teinud, p. b sõnade „töö“ ja „wiljakuse“ wahele panna sõna „ja“. Aruandja ühineb selle ettepanekuga. Panen § 35. ühes pärandusega hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on § 35 wastu wõetud.

Aruandja **W. Tomberg** (loeb): V. Tööstusnõukogu. § 36. Tööstusnõukogu ülesandeks on:

a) nõupidamisi ette wõtta abinõude leidmiseks tööstuse ja tema üksikute harude arendamiseks ja täiendamiseks;

b) tööstust puutuwate uute seaduste eelnõusid läbi arutada;

c) kaubandus- ja tööstusministri poolt makswate seaduste põhjal wäljaantawate instruksioonide ja määruste eelnõusid läbi arutada, olewaid seadusi selgitades ja täiendades;

d) kõikide tööstusesse puutuwate küsimuste kohta arwamist awaldada, milles kaubandus- ja tööstusminister tarwlikuks leiab nõukogu otsust teada saada;

e) kaebtusi läbi waadata, mis tööstusettewõtete awamisega ühenduses (§ 21).

F. Peterson (sd.): Panen ette sellest paragrahwist punkt c-st lõpulause „olewaid seadusi selgitades ja täiendades“ wälja jätta, sellepärast et siit wõiks wälja lugeda, nagu oleks tööstusnõukogul seadusandew õigus — seadusi selgitada ja täiendada.

Juhataja **A. Rei**: Akl. Peterson'i poolt on ettepanek tehtud § 36 punkt c-st wiimane lause wälja jätta. Juhatus leiab, et seda ettepanekut wõiks III lugemisel

teha. (Hääletatakse.) Ettepanek on nähtawa enamusega wastu wõetud. (Hääletatakse.) § 36 on nähtawa enamusega wastu wõetud.

Aruandja **W. Tomberg** kannab ette ja eraldi hääletamisel wõetakse wastu nähtawa enamusega §§ 37—40.

§ 37. Tööstusnõukogu liikmeteks on: 1) kaubandus- ja tööstusminister kui juhataja; 2) kaubandus- ja tööstusministri abi; 3) tööstuse osakonna juhataja; 4) töö- ja hoolekande; 5) teede- ja 6) rahaministri abid; 7) terwishoiu peawalitsuse ülem; 8—11) kaubandus- ja tööstuskoja tööstuse osakonna neli liiget; 12) linna ehituskommisjoni esitaja ja 13) Eesti tehnikaseltsi esitaja.

Märkus. Kaubandus- ja tööstuskoja asutamiseni walitakse selles (37) paragrahwis nimetatud kaubandus- ja tööstuskoja tööstuse osakonna 4 esitaja asemel 2 esitajat wabrikantide ühisuse ja 2 esitajat wäiketööstuse ühisuse poolt.

(Juhatama hakkab abiesimees **J. Westholm**.)

§ 38. Juhtumistel, kui tööstusnõukogu küsimusi arutab, mis selle seaduse § 37 mitternimetatud ministeeriumide kohta käiwad, astub kaubandus- ja tööstusminister sellekohaste ministeeriumide juhatajatega läbirääkimistesse wiimaste poolt esitajate nimetamiseks, kes ajutiste täieõiguslikkude liikmetena nõukogu koosolekutest tähendatud küsimuste arutamisel osa wõtawad.

§ 39. Nõukogu koosolekutele wõib selle seaduse § 37. tähendatud liikmete ettepanekul tööstusnõukogu esimehe läbi eriteadlasi kui ka küsimustest huwitatud asutuste esitajaid kutsuda, kellel koosolekul sõnaõigus on.

§ 40. Kui ministril wõimalik ei ole isiklikult tööstusnõukogu koosolekut juhataada, siis wõib ta oma abilise juhataja kohustetäitjaks määrata.

Aruandja **W. Tomberg** (loeb):

§ 41. Nõukogu kutsutakse esimehe korraldusel tarwiduse järele kokku. Koosoleku aeg ja küsimused, mis otsustamisele tulewad, antakse liikmetele aegsasti teada.

A. Rei (sd.): Teen ettepaneku selle paragrahwi teine pool wälja jätta, sellepärast et tema kindlasti määratud kohus-

tust peale ei pane, paneb ainult peale, et aegsasti teada antaks koosoleku aeg. Tööstusnõukogu peab seda ise lahendama, ja kodukord määrab ära kindla aja. Järgmiste paragrahvide juures tahan sellisama ettepanekuga esineda, nagu §§ 42, 43, 45 ja 46. Need sisaldavad täiesti sedasama, mis § 41., ja kuuluvad kodukorra alla. Mis puutub paragrahwi esimesse osasse, et nõukogu kutsutakse esimehe korraldusel tarwiduse järele kokku, siis ei ütle see ka mitte iseäranis palju, aga teda välja jätta ei leia ma tarwiliuks, sest siin on ometi midagi öeldud, ja see karakteriseerib seda paragrahwi.

Juhataja **J. Westholm**: Lõp sõna on aruandjal.

Aruandja **W. Tomberg**: Waidlen selle ettepaneku wastu. Komisjon asus seisukohale, et see teine pool väga tähtis on, sest et komisjoni liikmed „aegsasti“ teada saaksid koosoleku kokkukutsumisest. Mina ei saa selle ettepanekuga ühineda.

Juhataja **J. Westholm**: Panen rhs. Rei poolt tehtud ettepaneku hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on parandus wastu wõetud. (Hääletatakse.) § 41 on nähtawa enamusega wastu wõetud.

Aruandja **W. Tomberg** (loeb): § 42. Kui nõukogu liikmed mingisugust küsimust soowiwad arutamiseks ette panna, siis tuleb sellest kirjalikult kaubandus- ja tööstusministeeriumi tööstuse osakonda teatada, mitte hiljem kui üks nädal enne lähemat koosolekut. Ettepanekud, mis sellest tähtajast hiljem sisse antakse, wõetakse alles järgmisel koosolekul arutamisele.

A. Rei (sd.): Eelmise paragrahwi juures tegin ettepaneku paragrahwi teine osa välja jätta. Siin tahan selle paragrahwi kohta konkreetseid põhjendusi ette tuua, et kui meie seaduses ette kirjutame asjaajamise korra, et see tegelikus elus, kui see nõukogu töötama hakkab, temale ilmaaegseid raskusi teeb. Seaduses öeldakse ette ära, et nõukogule tuleb teatada mitte hiljem kui üks nädal enne koosolekut; wõib olla, et nõukogu leiab, et küsimuse arutamine kiires korras peab sündima ja seaduse järele ei ole wõimalik seda teha. Leian, et see töötgemist takistab ja sugugi otstarbeko-

hane ei ole, sellepärast teen ettepaneku see paragrahw välja jätta.

Juhataja **J. Westholm**: Aruandja ei ühine tehtud ettepanekuga. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on § 42 välja jäetud.

Aruandja **W. Tomberg** (loeb): § 43. Keerulisemate küsimuste eelarutamiseks asutatakse nõukogu poolt nõukogu liikmetest ajutised komisjonid, kelle otsused nõukogule ette kantakse.

A. Rei (sd.): Teen ettepaneku see paragrahw välja jätta.

Juhataja **J. Westholm**: (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on § 43 välja jäetud.

Aruandja **W. Tomberg** kannab ette ja eraldi hääletamisel wõetakse wastu nähtawa enamusega §§ 44—45.

§ 44. Nõukogu asjaajamine on kaubandus- ja tööstusministeeriumi tööstuse osakonna käes, kuna kirjawahetuse kord ministri poolt kindlaks määratakse.

§ 45. Iga nõukogus arutatud asja üle kirjutatakse protokoll, kuhu ka koosolekule kutsutud isikute seletused ja teated üles tähendatakse, hoolimata sellest, misugune arwamine nõukogul selle kohta on. Arwamiste lahkuminekul protokolleeritakse kõigi koosolewate liikmete — nii enamuse kui vähemuse — arwamised, nime nimetamisega, kes selle ehk teise arwamise poolt hääletanud, kuna isearwamised protokollile juurde lisatakse.

Aruandja **W. Tomberg** (loeb): § 46. Nõukogu protokollid pannakse kaubandus- ja tööstusministrile ette, kes nad tarwiduse järele seadusandlikule asutusele ehk walitsusele edasi saadab.

A. Rei (sd.): Teen ettepaneku see paragrahw välja jätta, sellepärast et see paragrahw midagi ei anna. Siin on öeldud, et see määrus tarwiduse järele edasi saadetakse, ja et kaubandus-tööstusminister nad läbi waatab.

Juhataja **J. Westholm**: Aruandja selle ettepanekuga ei ühine, sellepärast tuleb rhs. Rei ettepanek eraldi hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanek wastu wõetud.

Sellega on § 46 välja jäänud. Panen suur-, kesk- ja väiketööstuse seaduseel-

nõu pärast III lugemist hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on seaduseelnõul lõpuhääletamisel wastu wõetud.

Aruandja W. Tomberg: Teen ettepaneku tunnistada, et sellel seaduseelnõul on edasilükkamatuse iseloom.

Juhataja J. Westholm: (Hääletatakse.) Ettepanek on nähtawa enamusega wastu wõetud.

K. Wirma (sd.): Teen ettepaneku ¼ tundi waheaega pidada.

Juhataja J. Westholm: (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanek wastu wõetud.

Waheaeg algab kell 7.45 min.

Pärast waheaega algab koosolek kell 8.

Koosolekut juhatab esimees **A. Rei.**

Sekretääri kohal abisekretäär **A. Jürman.**

7. Teadaandmine rahulepingu allakirjutamise kohta Eesti ja Wenemaal vahel.

Juhataja A. Rei: Koosolek läheb järjekorras edasi. Enne kui järgmise päewakorrapunkti juurde üle minna, tahan ma meelde tuletada, mis eile hommikul sündis. Eile hommikul kirjutati Tartus rahulepingule alla, mis aastapikkusele heitlemisele ja üle jõu käiwale wõitlusele mitu korda suurema waenlase wastu lõpu tegi. Wäike Eesti riik wõitluses mitu korda suurema Wene riigi wastu ei saanud purustatud, waid tegi rahulepingu ühise laua taga, kui ühehääleline lepingutegija. Et meie riik pika heitluse järele niikaugele on saanud, et wõis rahu teha, mis lähematel päewadel Asutawale Kogule otsustamiseks, läbiwaatamiseks ja heakskiitmiseks tuleb, see on kõigepealt meie kangelasliku sõjawäe teene. (Kauakestwad kiiduwaldused.) Kuid peale sõjawäe ei pea meie unustama seda rasket tööd, mis meie rahusaatkond oma osawa eesistuja juhatusel korda on saanud. (Kauakestwad kiiduwaldused.) Rahusaatkonna eesistuja härra Poska tänab sügawa kummardusega.) Lähemal päewil seisab Asutawal Kogul ees rahuleping läbi waadata ja punkte heaks kiita, wõi mitte heaks kiita. Asutawa Kogu liikmed

tutwunewad üksikute punktidega rahulepingust, kust näha on, mis meie rahusaatkond oma diplomaatilise osawuse ja jõuga wastuseismisel wastaselt poolelt wälja kaubelnud ja wälja pigistanud, ning wälja wõidelnud on. Seda kõiki hinnata on praegu weel wara. Sellega tutwunewad rahwasaadikud lähematel päewadel, kuid ma arwan, et Asutaw Kogu näitas oma ühemeelse kiiduwaldusega seda tänu, mis ta tunneb meie rahwawäe, kui ka meie osawa diplomaatilise esituse wastu ja ma arwan, et ma kõikide rahwaesitajate ühemeelselt tunnet awaldan, kui ma Asutawa Kogu nimel meie rahusaatkonnale tänu ütlen. (Elawad kiiduwaldused. Härra Poska tänab juhatajat kummardusega.) Sõna on teadaandmiseks peaministril.

(Asutawa Kogu liikmetele jagatakse wälja rahulepingu tekste.)

Peaminister J. Tõnisson: Austatud rahwasaadikud! Praegu andis rahusaatkond oma esimehega eesotsas rahulepingu Eesti ja Wenemaa wahel ära. Nagu juba Asutawa Kogu esimees tarwilikult on hinnanud, on meil sellega ajalooline moment käes. Kuidas nüüd selle akti wäärtust hinnata, tema on meie rahwa ja maa saatuse kohta praegusel silmapilgul nii suure tähtsusega, et igal kodanikul õigus on igal wõimalusel teada saada, missuguseks peab wahekord Eesti wabariigi ja naabrusesolewa Wenemaaga kujunema. Sellepärast on Wabariigi Walitsus otsustanud seda rahulepingut ajawiitmata awaldada, misjuures Wabariigi Walitsus Asutawale Kogule ette paneb wõimalikult pea seda lepingut arutamisele wõtta, et teda kinnitada. Rahutegemine nõukogude Wenemaa walitsusega oleks omalajal õieti suur julgustükk olnud, sel ajal kui Asutaw Kogu Wabariigi Walitsusele ülesandeks tegi Wenemaa nõukogude walitsuse poolt tehtud rahulettepanekut selles mõttes wastu wõtta, et läbirääkimisi alata. Ei wõi mitte öelda, et see samm astuti selgema teadmise, kuidas nüüd selle tagajärjed wõiksid kujuneda. Tõelikult oli küll Wabariigi Walitsusel selgus selle kohta, kuidas meie sõbralikkudes suurriikides meeolu on, wõidi ka ette arwata, kuidas üldine seisukord rahwuswaheliselt kujuneb; aga just Wenemaa enamlise walitsuse hingetu oli sel ajal meile iseäranis teadmata. Ei wõinud öelda, kuidas rahupakkumise

järele suur Wenemaa meie vastu saab talitama. Kas see rahuettepanek mitte õieti püüe pole, meid wahest kiusatusse wiia ja meie seisukorda hädaohtlikumaks muuta. Meie oleme teatawa ettewaatuslega algusest saadik talitanud, et rahuläbirääkimiste läbi oma riigi julgeolekut ja kaitset mitte nõrgendada; sellejuures on Eesti rahwawägi niisugust wastupidawust üles näidanud, nagu seda harwa nähtakse, kui selle peale mõelda, et esimene rahuläbirääkimise järele meie rahwawägi kõigesuurema waimustusega wõitlust jätkas, kui wastane kallale tungis. Meie rahwas on kogu selle aja jooksul kainelt seisukohta wõtnud, ilma et tema oleks kuidagiwiisi oma seisukohta lasknud kõigutada läbirääkimiste päewil. See on tunnistuseks, et meie rahwas algusest saadik seda nõndasama tõsiselt on hinnanud, kui Wabariigi Walitsus ja Asutaw Kogu, kuidas meie oma wahekorra Wenemaaga peame kujundama. Nüüd, kus rahuleping on alla kirjutatud, on meie rahwas jäänud täiesti rahule ja meie loodame, et see kõigeparemaks tunnistuseks on, et hinnatakse rahulepingut laialistes ringkondades nii kainelt ja asjalikult, et tema kirjutamisel siiski õige seisukoht walitses, selle peale waatamata, mis ka väljaspool öeldakse. Meie ei ole mitte algusest saadik pelganud wastuwett ujumast ja meie peame oma teed käima selles teadmises, et tarwis on seda teha, kui rahwa ja riigi tõsine huwi seda nõuab. Meie wõime sellejuures tõendada, et meie poolt walitud tee on rahwuswaheliselt palju selgemat heakskiitmist leidnud, kui seda paljud meie keskelt omal ajal oleksid uskunud. Mitte üksi Wenemaa blokaadi kaotamise otsus liitriikide poolt, waid ka muud ajamärgid tunnistawad, et sihtjoon, mis Eesti Wabariigi Walitsus oma wahekorra kujunemisel nõukogude Wenemaaga üles on seadnud, õige on, et ta rohkem ja rohkem heakskiitmist leiab rahwaste ilmas. Meie ei taha mitte ette kuulutada, kuidas teised lõpulikult seisukoha wõtawad, meie tahame ettewaatlilikud olla, nagu senni, oma edaspidises wahekorras Wenemaaga, meie peame meeles pidama, et Eesti seisab ida ja lääne wahel niisugusel tähtsal seisupaigal, et siia käiwad kokku suured huwid nii ühelt kui ka teiselt poolt, ja meie peame oma seisukohta selle järele walima, teades, et teatawate suurrahwaste huwide lahkuminek wõi kooskõla meie poolt tõsiselt arwesse

oleks wõetud. Selles mõttes on ka rahuleping õieti ette näinud, peaasjus sihtjooni selle kohta üles seades, kuidas Eesti wabariik wahelüliks wõiks saada lääne ja ida wahel, ja meie wõime oma rahusaatkonna diplomaatilise ulatuse auks kinnitada, et siin on nii osatud tabada kõiki neid nõudeid, mis meil kinnitawad wahekorda mitte ainult praegusel silmapilgul, waid mis ka edaspidi maksma jääwad. Sellepärast wõime meie nüüd rahulepingu arutamisele asuda selles teadmises, et et meie osalt teeme tööd palju suuremate huwide rahuldamiseks, kui meie huwi üksi oleks, ja meie loodame, et iseäranis meie sõbrad läänes wõimsalt toetawad meid iseseiswuse wõitluses. Sellepärast wõtame seisukoha, nagu meie seda õigeks peame, selles kindlaks teadmises, et meie rahu wahekorda Wenemaaga jalule seades mitte liiga kaugele ei lähe nendes suurtes rahwuswahelistes läbikäimise nõuetes, mis ennast iseäranis õige elawalt nüüdsel ajal läänes ilmutawad, kus ära tuntakse, et wõimalikult pea tuleb katsuda ühendust luua suure Wene tagamaa ja lääne wahel. Meil on see iseäranis tähtis, et see wahekord awaneks, ilma et meile sest hädaohtu tõuseks. Ja tohiks loota, et meie rahwas kõik saab tegema, mis tarwis, et wahekorda nõukogude Wenemaaga rajades, praegu ühtlasi walwele jääda, kõigi oma eluhuwide kohaselt, ilma et meie silmapilgukski unustaksime, et meie ka rahuwahekorras nõukogude Wenemaaga ikka oma isiklikkude huwide eest walwele peame jääma, olgugi et meie seda nüüd mitte enam ei tarwitse teha oma wahwa rahwawäe eluohwrite abil, waid et meie rahuabinõudega wõime oma huwisid kaitsta.

Meie seisukoht on praegu mitmeti raske just majanduslikkude takistuste tõttu, mis meile wabaduswõitlusest ja endistest sõdadest pärandusena on tulnud. Nüüd läheb seisukord rahu tulekuga mitmeti huwitawamaks ja keerulisemaks ja raskemaks sisepoliitikas, kui ta sõjaajal on olnud. Nüüd on tarwis, et meie kõik jõu kokku wõtaksime, et uutest oludes edasi saada, uutest teedest, ilma et meie oma alguses wõetud sihti — Eesti iseseiswuse ja rippumatuse maksmapanemist — kaotaksime. Wabariigi Walitsuse nimel pidin mina täna ülewaate andma sisepoliitilise seisukorra kohta. Selle järele, kui meie nüüd siin rahusaatkonna rahulepingu vastu wõtsime, mille tekst siin on laiali laotatud, ei ole wist

täna õieti tarwilikku meeleolu, et meie nüüd üksikasjadest sisepoliitikas kõneleksime. Walitsus on oma poolt mõned eelnõud Asutawale Kogule ette pannud, mida arutamisele paluti wõtta wõimalikult rutulises korras. Ta teeb weel lähematel päewadel teisi ettepanekuid, mispärast oleks wahest otstarbekohasem, kui meie arutamiselewõtmise puhul siis ühtlasi saaksime seletusi anda, ilma et seda nüüd teeksim.

Meie wõime õelda walitsuse poolt, et seisukord on wõrdlemisi raske ja keeruline; aga selle järele, kui meil rahulepinguga sõda lõpu on leidnud, ja rahulepingu ratifitseerimise järele meie oma rahwa wäe wõime puhkusele lasta minna, tuleb uusi jõude juurde, mida meie kasutada wõime kõigi raskuste wõitmiseks parema tagajärjega, kui seda kahtleja wast usuks. Selles mõttes on just nüüd, rahu tulekul, meie sisemiste raskuste wõitmise mõttel suur tähtsus. Meie walitsus ei salga mitte, et on tarwis üksikasjaliselt nii mõnigi küsimus käsile wõtta, aga meie usume, et mida rohkem meie oma seisukorda selgitame, seda rohkem õpime meie positiivselt tundma, et lootusetu meie seisukord ei ole. Meie oleme walitsuses wiimastel päewadel läbi arutanud peajoonetes riigi eelarwe, niihästi sissetulekud kui wäljaminekud. Meie oleme katseid hakanud tegema, et riigi majapidamist mõnes asjas uuendada. Otsustawa tähendusega on see, kas meie saame nüüd tarwilikke jõude liikuma panna. Meil on iseäranis wäljaweo jaoks wäga palju tööjõude tarwis mobiliseerida. Meie ei kahtle aga mitte, et see meil wõimalik saab olema, sest seismiselt on meie rahwas õieti suurest murdest läbi käinud ja pärast sõda on tööhoog sedawõrd tõusmas, et meie töö produktiivsus igalpool kasvab. Kui meie teiste maade seisukorraga oma olukorda wõrdleme, siis wõime õelda, et teisel on rahwajõuliselt, igatahes enamasti kõigil mail, — isegi seal, kus sõjaraskusi mitte ei ole tuntud, seisukord wähemalt niisama raske kui meilgi. Meie inimeste keskel tundub igalpool tahtmine tööle asuda kõige jõuga, ja see otsustab. Kui meie oma riigi majanduslikku seisukorda katsume niisamasuguse wisadusega parandada ja sarnase jõupingutusega, nagu see meie riigi kaitsmisele meie rahwa poolt üles näidatud, siis ei ole meil raskustest suurt ühtegi karta. Meie wõime üsna julgesti õelda, et meie praegune rahaline seisukord ainult ajutiselt

nii halb paistab olema; iseäranis ei ole meil mitte põhjust wäliswaluuta seisukorra pärast ülearu mures olla. Meil on tõesti Eesti marga wäärtus alla läinud järk-järgult wiimase ajani. Aga meie wõime õelda, et kui meie jõu kokku wõtame, siis meil wahest juba mõne kuu jooksul on wõimalik seisukorda parandada. Et selle juures wälislaenu wahest waja läheb, seda tunnistab walitsus küll. Aga see ei ole praegustes oludes mitte kättesaamatu, nagu see enne oli. Wõimalusi selleks on, ja meil awaneb uusi põhiwaateid meie maa rikkuste üle. Mitte ainult, et meil linakaswatamise poolest palju wõimalik on ära teha. Meil on asjatundjate seletuste järele wõimalik weel tänawu aasta seisukorda niikaugele wiia, et meie 2000 tonni asemel, mis mullune lõikus meile andis, wõime wähemalt 10.000, aga wõib olla isegi 15.000 tonni linu saada. See tähendaks igatahes suurt muudatust meie waluutas. Meil on peale selle õlikiwiküsimus sedawõrd arenenud, et juba wäljaspool Eestit huwitus õlikiwi wastu suurem on kui Eestis. Õlikiwi wäljaweo küsimus kerkib iseäranis Soome ja Skandinaawia mail asjatundjate ringkondades tõsiselt päewakorrale. Kui meie otsekohe ja tõsiselt seda maawarandust hakkame kasutama, siis tõuseb otsekohe meie krediit. Juba nüüdistes oludes on wõimalik seda allikat kasutama hakata. Et praegune walitsus sellel alal paari kuu jooksul suurt ei ole suutnud ära teha, selle üle ei tule imestada. Enne oli tarwis põhimõtteid läbi kaaluda, kuidas meie oma õlikiwi warandust hakkame kasutama. See küsimus oli majandusnõukogus arutamisel. Walitsus ei tahtnud seda mitte üksi oma poolt otsustada, waid katsus ära kasutada neid riiklike organisatsioone, kellel ülesandeks on sellel alal töötada. Kui mitte kõik arutamised ja nõupidamised ei ole nii ruttu läinud, nagu see wahest ehk närwilikkudele ootajatele tarwilik paistis olewat, siis ei ole siin igatahes walitsus mitte süüdi.

Muidu on awalik arwamine, iseäranis wiimasel ajal, toitlus- ja küttekitsikuse pärast rahutu. Walitsus on siin raske päranduse saanud just eelmiselt sõjaajalt, ja see peaks küll enesestmõistetaw olema, et paari kuuga ei saa seisukorda muuta. Et ei ole mitte wahest weel ägedamaid sunniabinõusid tarwitusele wõetud, kui see nüüd juba on sündinud, seda wõidakse wahest küll pahaks panna. Kuid

Wabariigi Walitsus juhib tähelpanu selle peale, et sunniabinõude tarvitamine on võimatu siis, kui riigiaparaat ei ole mitte sisemise walitsemise ülesannete jaoks käima pandud, waid kui esimeses rinnas oli riigikaitse. Rahwa hingeelulist silmapilku arwesse wõttes on walitsus algusest saadik katsunud maakondade nõupidamiste ja omawalitsuste tegurite osawõtmisele kutsumise teel seisukorda luua, et mitte ei oleks tarwis murda seal, kus wõimalik on heatahtlikku kohusetäitmist elustada. Et seisukord ikka nii ei ole paranenud, kui soowiti, siis on Wabariigi Walitsus tõsisemalt wälja astuma hakanud. Walitsuse otsus 28. jaanuarist on selle peale sihitud, et maakondades walitsuse esitajaid muretseda, kes siis, kui Asutaw Kogu neile iseäralikud wolitused kätte annab, wõimuabinõusid wõiwad tarwitusele wõtta. Esialgu wõiwad nad toitus- ja siseministri määruste järele ka administratiiwseid karistusi peale panna neile, kes mitte oma kohuseid ei täida wiljaandmise ja puudewedamise asjus. Puude sunniwedamiseks on walitsus tarwilikud sundmäärused juba maksma pannud. On katsutud kõiki jõude ära kasutada, et iseäranis puudemuretsemise asjus meie mitte ei oleks abitus seisukorras. Nowembri lõpul oli metsades kütteainete keskkomiteel 25.000 sülda puid. Nüüd on kõigekülmematel kuudel katsutud niipalju puid wedada, kui wõidud. Kõigesuurem tarwidus on kustutatud, ja siiski on saadud puid weel niipalju juurde raiuda, et tagawara mitte ei ole wähenenud, waid on ennem weel kaswanud. Kütteainete keskkomitee muretses üksi niipalju puid, kuid peale selle walmistab metsade peawalitsus 700 inimesega puid, nõnda et ka seal juba tagawara on. Nii-sama on lõuna wäerinnal sõjawäelaste organisatsioonid tööle asunud. Peale selle on wabrikantideühisuse poolt metsaraiumist korraldatud. Meie arwamise järele peab talwekuudel kunni 15.000 inimest metsades tööle hakkama ja suwekuudel kunni 10.000, et raiuda ja wälja wedada niipalju puid, kuipalju seda meie kütte-tarwidus nõuab, kuid ilma et meie sellejuures metsa laastaksime. Kuidas seda korraldada, see on walitsusel arutamisel olnud. Seal on mitmesuguseid teid näidatud. Walitsus on algatanud isegi mõtet, et meie tarbekorral puuraiumise sunduse maksma paneme, sest kui meie riigikaitseks mehed tulle saatsime, siis peab julgust olema, et oma sisemiste raskuste

ärawõitmiseks ka kohustusi peale panna. Meil on walitsuses katsutud selleks kaasa mõjuda, et meil õlikiwi kütteinena hakkaks suuremal hulgal tarwitusele tulema. Ja nüüd on wiimase aja jooksul niikaugele saadud, et homsest päewast peale 250 töölist rohkem wõib tööle asuda kui senni, nii et 4 waguni asemel 20 wagunit päewas tuleks, mis tähendaks 33 wagunit puid. Meil on ka muidu weel üks ja teine kawatus, mis tegelikult tarwitusele wõetakse, et seisukorrast üle saada. Peaasi on aga, et meil riigiwõimu juletakse tarwitada riiklikkude huwide kaitseks, ilma et meil nüüd wahest sentimentaalsete kaalumiste pärast tagasi kohkutaks ja poolikute abinõudega õnne katsutaks. Walitsusel on senni olnud toetus Asutawa Kogu poolt, ja selles mõttes on tarwilik, et siis, kui meie ettepanek arutamisele wõetakse, seisukoht wõetaks, mis teed tahetakse käia. Meie wõime siis walitsuses üksikasjalisi seletusi anda ühe ja teise küsimuse kohta ja wõime põhjendada ühte wõi teist mõtet, mida meie tarwilikuks tunnistame. Peaasi on aga, et meie nüüd mitte kannatust ei kaotaks ja ajutiste raskuste ning kitsenduste pärast, mis meile seisukord peale paneb, seda suurt põhiwaadet mitte silmist ei la-seks, mis meile just nüüd rahulepingu tegemise järele weel selgemini awatud. Kui meil ka nüüd, iseäranis maal, kurdetakse, et Eesti riik paneb suuri koormaid peale, siis wõrreldagu ometi, — mis oleks siis olnud, kui meil Eesti riiki ei oleks olnud, ja wõrreldagu seda, kui suuri raskusi isegi suured riigid praegu kandma peawad. Meie wõime julgesti öelda, et kui meie nüüdsetest raskustest üle saame, siis wõime meie oma saatust nii korraldada, et meie juba lähemas tulewikus wõime palju wabamalt liikuda, kui üheski naabruses olewa riigi all. See ometi on wäärt seda, et meie nüüd kõik jõu kokku wõtame, et raskustest üle saada. Ja selles mõttes on walitsusel praegusel silmapilgul tunne, et kui meie rahu tehes hakkame ühtlasi kõiki oma jõude uutel teedel uute edusammude jaoks kasutama, siis meie õieti alles näeme, kui hiigla suure ülesande Eesti on täide saatnud wabadussõja lõpetades. Need ohwrid, mis meie rahwawägi on kandnud, see jõupingutus, mis meie mehed oma elu ohwriks tuues rahwa tulewiku pärast on oma peale wõtnud, on meile põhiwaated wõimaldanud, mis meil enne kui unistused wastu paistsid. Ja kui meie

rahusaatkond nii wägewa suure Wene-maa esitajatega on wõinud wäimlist wõitlust pidada ja meile rahu koju toonud, mis meile mitte ei ole alandaw, siis wõime öelda, et meie rahul wõime olla. Et meie arwustame teda, et meil ühe ja teise mää-ruse kohta nii mõnda soowida jääb, see on iseenesest mõistetaw, sest ega meie Wenemaad ära ei wõitnud, — waid meid ei ole Wenemaa mitte ära wõitnud. Selles mõttes oleme wõinud rahu teha, mis ei pidanud ei ühele ega teisele seisukohale alandaw olema. Ja kui meie sellelt seisukohalt kainelt seda hindame, siis saadame terwitusi oma rahwawäele ja terwitame rahusaatkonda. (E l a w a d k i i d u a w a l d u s e d.)

K. Ast (sd.): Ma teen ettepaneku, walitsuse teadaannet ära kuulates päewakorras edasi minna, ühtlasi soowi awaldades, et Asutawa Kogu liigetele kätteantud rahulepingu ratifitseerimine, nagu see walitsuse soow oli, esimesel koosolekul arutamisele wõetaks.

Juhataja **A. Rei**: Sõnasoowijaid rohkem ei ole. Rhs. Ast'i poolt on ettepanek tehtud, päewakorras edasi minna, ühtlasi soowi awaldatud, et rahuleping wõimalikult peatselt sisuliselt arutamisele wõetaks. (H ä ä l e t a t a k s e.) Ettepanek on nähtawa enamusega wastu wõetud. Selle järele rohkem punkte päewakorras ei ole. Peale päewakorra läbiwõtmist on Asutawa Kogu sekretäriks ette kanda teadaanne puudumiste kohta detsembri- ja jaanuarikuul.

8. Teadaandmine
Asutawa Kogu
liigete koosole-
kutest puudumise
üle detsembri- ja
jaanuarikuul.

Sekretäär **A. Jürman**: Detsembrikuul on teatamata puudunud: K. Ast — 5-est koosolekust; A. Bachman — 6; A. Birk — 5; E. Birkenberg —

12; K. Einbund — 5; J. Jaakson — 7; E. Jonas — 12; K. Ipsberg — 1; J. Järwe — 1; E. Kansman — 11; A. Kaplur — 1; A. Kapp — 2; J. Kartau — 1; J. Kukk — 1; H. Kruus — 1; J. Kärner — 1; N. Köstner — 7; K. Lukk — 1; M. Martna — 7; J. Mets — 6; M. Neps — 1; H. Normak — 5; J. Ostrat — 2; F. Peterson — 4; H. Piip — 12; J. Ploompuu — 1; Th. Pool — 6; J. Poska — 11; K. Päts — 1; M. Püüman — 11; J. Raamot — 1; M. Raud — 3; J. Reinthal — 1; M. Reisik — 1; P. Ruubel — 12; A. Sorokin — 1; A. Sternfeldt — 1; E. Säck — 4; J. Sõnajalg — 5; H. Tats — 4; W. Tomberg — 1; J. Tõnisson — 3; A. Uibopuu — 2; J. Uluots — 1; J. Wain — 1; E. Wilde — 12. Kokku 190.

Jaanuarikuu jooksul 1920. aastal on teatamata puudunud järgmised Asutawa Kogu liikmed: K. Ast — 2 korda; A. Bachman — 1; A. Birk — 2; K. Einbund — 2; T. Grünthal — 1; K. Haho — 1; E. Jonas — 4; E. Kansman — 3; R. Koil — 1; J. Kukk — 1; N. Köstner — 4; E. Kübarsepp — 3; J. Lattik — 1; N. Maim — 2; J. Mets — 2; H. Normak — 2; J. Ostrat — 1; F. Peterson — 1; H. Piip — 4; T. Pool — 1; J. Poska — 4; J. Päts — 1; M. Püüman — 4; M. Reisik — 2; O. Strandman — 2; J. Sõnajalg — 3; J. Tõnisson — 3; E. Wilde — 4 korda. Kokku 61.

Juhataja **A. Rei**: Nende punktidega on päewakord läbi. Tehakse ettepanekuid järgmise koosoleku aja kohta? Ettepanek on tehtud järgmine koosolek reedel kell 5 pidada. (H ä ä l e t a t a k s e.) Nähtawa enamusega on ettepanek wastu wõetud.

Lõpetan koosoleku.

Koosolek lõpeb kell 8.50 min.

Algkirjale alla kirjutanud:

Asutawa Kogu esimees **A. Rei**.

Abiesimees **J. Westholm**.

Abisekretäär **A. Jürman**.